

Határozatok Tára

JULIANE KOKOTT
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2011. szeptember 8.¹

C-17/10. sz. ügy

Toshiba Corporation és társai

(A Krajský soud v Brně [Cseh Köztársaság] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Verseny — Az EU, az EGT és a 2004. május 1-jén csatlakozott tagállamok területén hatást kifejtő nemzetközi kartell — Az EK 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke — A jogsértéssel szemben a csatlakozás időpontját megelőző, és az azt követő időszakra vonatkozóan folytatott eljárás és annak szankcionálása — Bírságok — A Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok hatáskörének elhatárolása — A »ne bis in idem« elve — Az 1/2003/EK rendelet 3. cikkének (1) bekezdése és 11. cikkének (6) bekezdése — Egy új tagállam Európai Unióhoz való csatlakozásának következményei”

I – Bevezetés

1. Hány európai versenyhatóság foglalkozhat ugyanazzal a kartellel, és szankcionálhatja az érintett vállalkozásokat? Lényegében ez az a kérdés, amelynek tisztázására kérik a Bíróságot ebben az előzetes döntéshozatali eljárásban. A kérdés nem csupán az európai versenyhatóságok hatáskörének elhatárolásával kapcsolatos alapvető problémákat veti fel, hanem az Európai Unió által biztosított alapjogi védelem kényes szempontjait is, különösen a kétszeres büntetést tiltó *ne bis in idem* elve tekintetében. A kartelljog-végrehajtás 1/2003/EK rendelettel² 2004. május 1-jén bevezetett új rendszerének működése szempontjából nem szabad alábecsülni e témák jelentőségét. A Bíróság számára lehetőség nyílik továbbá arra, hogy továbbfejlessze a Walt Wilhelm-ügyben³ több mint 40 éve kialakított ítélkezési gyakorlatát.

2. A jelen eljárás hátterében egy 2004-ben felfedezett nemzetközi kartell áll, amelyben számos neves európai és japán elektrotechnikai vállalkozás vett részt. Több versenyhatóság eljár velük szemben, és milliós nagyságrendű bírságokat szabtak ki: uniós szinten az Európai Bizottság mint az Európai Gazdasági Térség (a továbbiakban: EGT) versenyhatósága, nemzeti szinten pedig többek között a cseh versenyvédelmi hatóság.⁴

3. A cseh versenyhatóság kizárólag a nemzeti kartelljogot alkalmazta, és csupán a kartell Cseh Köztársaság területén fellépő hatásait szankcionálta, még hozzá a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozását, azaz 2004. május 1-jét megelőző időszak vonatkozásában. Az erre irányuló versenyjogi eljárás mindazonáltal jóval 2004. május 1-jét követően indult meg, olyan időpontban, amikor a Bizottság az 1/2003 rendelet alapján már maga is eljárást kezdeményezett. A cseh versenyhatóság bírságot kiszabó határozata is a Bizottság hasonló tárgyú határozatát követően született meg.

1 — Eredeti nyelv: német.

2 — A Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.). Ez a rendelet a 45. cikk (2) bekezdésének kivételével 2004. május 1-jén lépett hatályba.

3 — A 14/68. sz., Walt Wilhelm és társai ügyben 1969. február 13-án hozott ítélet (EBHT 1969., 1. o.)

4 — Úřad pro ochranu hospodářské soutěže.

4. A felek jelenleg azt vitatják az eljáró bíróság előtt, hogy jogszerű volt-e a cseh versenyhatóság eljárása. A Toshiba számos más kartelltaggal együtt azt kifogásolja, hogy az 1/2003 rendelet 11. cikkének (6) bekezdése értelmében a cseh versenyhatóság azért nem rendelkezett hatáskörrel a kartelltevékenység szankcionálására, mert a Bizottság európai szinten már eljárást indított. Ezenkívül a *ne bis in idem* elvére hivatkoznak.

II – Jogi háttér

A – Az uniós jog

5. A jelen ügy uniós jogi hátterét a 2003. évi csatlakozási okmány⁵ mellett egyrészt az EK 81. cikk (jelenleg EUMSZ 101. cikk), az EGT-Megállapodás 53. cikke⁶ és az Európai Unió Alapjogi Chartájának⁷ 49. és 50. cikke, másrészt az 1/2003 rendelet határozza meg. Kiegészítésképpen utalni kell a versenyhatóságok hálózatán belüli együttműködésről szóló bizottsági közleményre⁸ (a továbbiakban: a hálózati együttműködésről szóló közlemény).

1. Az elsődleges jogi rendelkezések

6. A Cseh Köztársaság 2004. május 1-jével kezdődő hatállyal csatlakozott az Európai Unióhoz.⁹ A csatlakozási okmány 2. cikke a következő szabályozást tartalmazza az uniós jog Cseh Köztársaságra és a kilenc másik új tagállamra vonatkozó időbeli hatályáról:

„A csatlakozás időpontjától kezdődően az eredeti szerződések rendelkezései és az intézmények, valamint az Európai Központi Bank által a csatlakozást megelőzően elfogadott jogi aktusok az új tagállamok számára kötelezőek, és az említett szerződésekben, illetve az ebben az okmányban megállapított feltételekkel alkalmazandók ezekben az államokban.”

7. Az EK 81. cikk értelmében a közös piaccal összeegyeztethetetlen és tilos többek között minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása.

8. Az EGT-Megállapodás 53. cikke az EK 81. cikkel tartalmilag megegyező kartelltilalmat tartalmaz, amelynek hatálya kiterjed az egész Európai Gazdasági Térségre.

9. A büntetések törvényességének elvét (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) az Alapjogi Charta 49. cikkének (1) bekezdése tartalmazza:

„Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely az elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. Ha valamely bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés kiszabását rendeli, az enyhébb büntetést kell alkalmazni.”

5 — A Cseh Köztársaság, az Észt Köztársaság, a Ciprusi Köztársaság, a Lett Köztársaság, a Litván Köztársaság, a Magyar Köztársaság, a Máltai Köztársaság, a Lengyel Köztársaság, a Szlovén Köztársaság és a Szlovák Köztársaság csatlakozásának feltételeiről, valamint az Európai Unió alapját képező szerződések kiigazításáról szóló okmány (HL 2003. L 236., 33. o.).

6 — Az Európai Gazdasági Térségről (EGT) szóló megállapodás (HL 1994. L 1., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 11. fejezet, 52. kötet, 3. o.).

7 — Az Európai Unió Alapjogi Chartáját először 2000. december 7-én Nizzában (HL 2000. C 364., 1. o.), majd ezt követően 2007. december 12-én Strasbourgban (HL 2007. C 303., 1. o. és HL 2010. C 83., 389. o.) hirdették ki ünnepélyesen.

8 — HL 2004. C 101., 43. o.

9 — A csatlakozási szerződés 2. cikkének (2) bekezdése (A Belga Királyság, a Dán Királyság, a Németországi Szövetségi Köztársaság, a Görög Köztársaság, a Spanyol Királyság, a Francia Köztársaság, Írország, az Olasz Köztársaság, a Luxemburgi Nagyhercegség, a Holland Királyság, az Osztrák Köztársaság, a Portugál Köztársaság, a Finn Köztársaság, a Svéd Királyság, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága [az Európai Unió tagállamai] és a Cseh Köztársaság, az Észt Köztársaság, a Ciprusi Köztársaság, a Lett Köztársaság, a Litván Köztársaság, a Magyar Köztársaság, a Máltai Köztársaság, a Lengyel Köztársaság, a Szlovén Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között, a Cseh Köztársaságnak, az Észt Köztársaságnak, a Ciprusi Köztársaságnak, a Lett Köztársaságnak, a Litván Köztársaságnak, a Magyar Köztársaságnak, a Máltai Köztársaságnak, a Lengyel Köztársaságnak, a Szlovén Köztársaságnak és a Szlovák Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló szerződés [HL 2003. L 236., 17. o.]).

10. A kétszeres büntetés tilalma (a *ne bis in idem* elve) az Alapjogi Charta 50. cikkében a következőképpen szól:

„Senki sem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.”

2. Az 1/2003 rendelet szerinti másodlagos jogi rendelkezések

11. Az 1/2003 rendelet 3. cikke a következőképpen szabályozza „A[z EK 81. cikk] [...], valamint a nemzeti versenyjog viszony[át]”:

„(1) Ha a tagállamok versenyhatóságai vagy a nemzeti bíróságok az [EK 81. cikk] (1) bekezdése szerinti [helyesen: olyan] megállapodásokra, vállalkozások társulásainak döntéseire vagy összehangolt magatartásokra, amelyek e rendelkezés értelmében befolyásolhatják a tagállamok közötti kereskedelmet, a nemzeti versenyjogot alkalmazzák, akkor az ilyen megállapodásokra, döntésekre vagy összehangolt magatartásokra az [EK 81. cikket] is alkalmazniuk kell. [...]

(2) A nemzeti versenyjog alkalmazása nem vezethet az olyan megállapodásoknak, vállalkozások társulásai döntéseinek vagy összehangolt magatartásoknak a tilalmához, amelyek ugyan befolyásolhatják a tagállamok közötti kereskedelmet, viszont az [EK 81. cikk] (1) bekezdésének értelmében nem korlátozzák a versenyt, vagy amelyek megfelelnek az [EK 81. cikk] (3) bekezdésében foglalt feltételeknek, illetve amelyek valamelyik, az [EK 81. cikk] (3) bekezdésének alkalmazásáról szóló rendelet hatálya alá tartoznak. E rendelet alapján a tagállamok nem akadályozhatók meg abban, hogy a saját területükön szigorúbb nemzeti jogszabályokat alkalmazzanak a vállalkozások által folytatott egyoldalú magatartás tilalmára vagy szankcionálására.

(3) Az [uniós] jog általános alapelveinek és egyéb rendelkezéseinek csorbítása [helyesen: sérelme] nélkül az (1) és (2) bekezdés nem alkalmazható azokban az esetekben, amikor a versenyhatóságok és a tagállamok nemzeti bíróságai a vállalkozások összefonódásának ellenőrzésére vonatkozó nemzeti jogszabályokat alkalmazzák, illetve nem akadályozhatja meg a nemzeti jog azon rendelkezéseinek alkalmazását, amelyek alapvetően az [EK 81. cikkben] és [EK 82. cikkben] előírányzott céltól eltérő célkitűzést szolgálnak.”

12. Az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének első mondata ezenkívül „A Bizottság és a tagállamok versenyhatóságai közötti együttműködés” cím alatt a következő szabályozást tartalmazza:

„Ha a Bizottság a III. fejezet alapján hozott határozat elfogadására irányuló eljárást kezdeményez [helyesen: indít], a tagállamok versenyhatóságainak megszűnik az a jogköre [helyesen: hatásköre], hogy az [EK 81. cikket] és [EK 82. cikket] alkalmazzák.”

13. Az 1/2003 rendelet 16. cikkének (2) bekezdése végül „A közösségi versenyjog egységes alkalmazása” cím alatt a következőket írja elő:

„Amennyiben a tagállamok versenyhatóságai hoznak határozatot az [EK 81. cikk] vagy [EK 82. cikk] hatálya alá tartozó olyan megállapodásokról, döntésekről vagy magatartásokról, amelyek már bizottsági határozat tárgyát képezik, nem hozhatnak a Bizottság által elfogadott határozattal ellentétes határozatot.”

14. A hivatkozott rendelkezéseket az 1/2003 rendelet (8), (9), (15), (17), (18), (22) és (34) preambulumbekzdése a következőkkel egészíti ki:

„(8) Az [uniós] versenyszabályok hatékony érvényesítése és az e rendeletben foglalt együttműködési mechanizmusok helyes működésének biztosítása érdekében arra kell kötelezni a tagállamok versenyhatóságait és bíróságait, hogy a nemzeti versenyjognak a tagállamok közötti kereskedelmet érintő megállapodásokra és magatartásokra történő alkalmazásakor az [EK 81. cikket] és [EK 82. cikket] is alkalmazzák. Annak érdekében, hogy a belső piacon belül a megállapodások, a vállalkozások társulásainak döntései és az összehangolt magatartások számára egyenlő feltételek [helyesen: egyenlő versenyfeltételek] alakuljanak ki, az [EK 83. cikk] (2) bekezdésének e) pontja alapján meg kell határozni a nemzeti jogszabályok és az [uniós] versenyjog viszonyát. [...]

(9) Az [EK 81. cikk] és [EK 82. cikk] célja a piaci verseny védelme. Ez a rendelet, amelyet a Szerződés fenti rendelkezéseinek végrehajtása érdekében fogadnak el, nem gátolja meg a tagállamokat abban, hogy területükön olyan nemzeti jogszabályokat hajtsanak végre, amelyek egyéb jogos érdekeket védenek, feltéve hogy ezek a jogszabályok összeegyeztethetők az [uniós] jog általános alapelveivel és egyéb rendelkezéseivel. Amennyiben ezek a nemzeti jogszabályok főként a piaci verseny védelmétől eltérő célt szolgálnak, a tagállamok versenyhatóságai és bíróságai alkalmazhatják ezeket a jogszabályokat területükön. [...]

(15) A Bizottságnak és a tagállamok versenyhatóságainak együttesen ki kell alakítaniuk az [uniós] versenyszabályokat szoros együttműködésben alkalmazó hatóságok hálózatát. [...]

[...]

(17) Ha a versenyszabályokat következetesen kell alkalmazni, a hálózatot pedig ugyanakkor a lehető legjobb módon kell működtetni, elengedhetetlen betartani azt a szabályt, hogy [helyesen: Mind a versenyszabályok egységes alkalmazása, mind a hálózat lehető legjobb módon való működtetése érdekében elengedhetetlen annak a szabálynak a betartása, amely szerint] a tagállamok versenyhatóságai automatikusan elveszítik hatáskörüket, ha a Bizottság saját eljárást indít. [...]

(18) Annak biztosítása érdekében, hogy az ügyekkel a hálózaton belül a legmegfelelőbb hatóság foglalkozzon, [helyesen: Az ügyek hálózaton belüli legmegfelelőbb elosztásának biztosítása érdekében] olyan általános rendelkezést kell hozni, amely lehetővé teszi a versenyhatóság számára az adott ügynek olyan indokkal történő felfüggesztését vagy lezárását [helyesen: befejezését], hogy egy másik hatóság már foglalkozik vagy már foglalkozott azzal [helyesen: abban az ügyben egy másik hatóság már eljár vagy már eljárt], mivel az a cél, hogy minden egyes ügyet egyetlen hatóság kezeljen [helyesen: minden egyes ügyben egyetlen hatóság járjon el]. [...]

[...]

(22) A jogbiztonság elvének érvényesítése és az [uniós] versenyszabályok egységes alkalmazásának biztosítása érdekében párhuzamos jogkörök rendszerében el kell kerülni az ellentmondó határozatokat. Ezért a Bíróság joggyakorlatának megfelelően tisztázni kell a bizottsági határozatoknak és eljárásoknak a tagállamok bíróságaira és versenyhatóságaira gyakorolt hatását. [...]

[...]

(34) Az [EK 81. cikkben] és [EK 82. cikkben] meghatározott alapelvek a 17. rendelet alkalmazásában központi szerephez juttatták az [uniós] szervezeteket. E központi szerepet meg kell őrizni, ugyanakkor a tagállamokat közelebbi kapcsolatba kell hozni a közösségi versenyszabályok

alkalmazásával. A szubszidiaritásnak és az arányosságnak az [EK 5. cikkben] foglalt elvei szerint ez a rendelet legfeljebb addig terjed, hogy elérje célkitűzését, azaz lehetővé tegye, hogy az [uniós] versenyszabályokat hatékonyan alkalmazzák.”

15. Végül említést érdemel az 1/2003 rendelet alapjogok védelmét szolgáló (37) preambulumbekzdése:

„E rendelet tiszteletben tartja és figyelembe veszi a különösen az Európai Unió alapjogi chartájában elismert alapelveket. Ennek megfelelően ezt a rendeletet a fenti jogok és elvek tiszteletben tartásával kell értelmezni és alkalmazni.”

3. A Bizottság hálózati együttműködésről szóló közleménye

16. A versenyhatóságok hálózatán belüli együttműködésről szóló bizottsági közlemény „A tanácsi rendelet 11. cikkének (6) bekezdése szerinti eljárás Bizottság általi kezdeményezése” című 3.2. pontja többek között így pontosítja a hivatkozott eljárást:

„[...]

51. Az [1/2003 rendelet] 11. cikkének (6) bekezdése értelmében abban az esetben, ha a Bizottság [e rendelet] alapján hozott határozat elfogadására irányuló eljárást indít, a tagállamok versenyhatóságainak megszűnik az a hatásköre, hogy az [EK 81. cikket] és [EK 82. cikket] alkalmazzák. Ez azt jelenti, hogy a nemzeti versenyhatóságok a Bizottság eljárásának megindítását követően nem járhatnak el ugyanazon jogalap tekintetében ugyanazon vállalkozás(ok) ugyanazon megállapodásaival vagy magatartásaival szemben, ugyanazon érintett földrajzi piac és termékpiac tekintetében.

[...]

53. Két eset jöhet létre. Az első esetben a Bizottság indít elsőként a tanácsi rendelet alapján hozott határozat elfogadására irányuló eljárást, ennél fogva a nemzeti versenyhatóságok már nem járhatnak el ebben az ügyben. A tanácsi rendelet 11. cikkének (6) bekezdése azt írja elő, hogy miután a Bizottság eljárást indít, a nemzeti hatóságoknak megszűnik az [EK 81. cikk és [EK 82. cikk] alkalmazására irányuló eljárás indítására vonatkozó hatásköre ugyanazon vállalkozások ugyanazon megállapodásaival vagy magatartásaival szemben, ugyanazon érintett földrajzi piac és termékpiac tekintetében.

[...]”

B – *A nemzeti jog*

17. A cseh jogszabályok közül a verseny védelméről szóló törvény 3. §-ának (1) és (2) bekezdése releváns. Ez a rendelkezés 2001. június 30-áig a 63/1991. Sb. sz. törvény¹⁰ szerinti változatban, 2001. július 1-jétől pedig a 143/2001. Sb. sz. törvény¹¹ szerinti változatban volt hatályos. Ez a rendelkezés korábbi és későbbi változatában is lényegében a kartellmegállapodásoknak az EUMSZ 101. cikkben (korábban EK 81. cikk) uniós szinten előírt tilalmát fogalmazza meg.

10 — Zákon č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.

11 — Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.

III – A tényállás, a közigazgatási eljárás és az alapeljárás

18. A jelen ügy tárgya a gázszigetelt kapcsolóberendezések¹² piacán működő nemzetközi kartell, amelyben 1988 és 2004 között különböző időszakokban számos neves európai és japán elektrotechnikai vállalkozás vett részt. 2006-ban és 2007-ben az Európai Bizottság és a cseh versenyhatóság is eljárta ezen ügy egyes részei tekintetében és mindkét hatóság bírságokat szabott ki az érintett vállalkozásokkal szemben,¹³ a cseh versenyhatóság mindazonáltal kizárólag a nemzeti kartelljog alapján és csupán a Cseh Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozása, azaz a 2004. május 1-je előtti időszak vonatkozásában járt el.

Az európai szintű közigazgatási eljárás

19. Az Európai Bizottság 2006. április 20-án bírság kiszabására irányuló eljárást indított az 1/2003 rendelettel együttesen értelmezett EK 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke alapján.¹⁴ Ezen eljárás – amelyet 2004-ben egy engedékenységi eljárás iránti kérelem¹⁵ és több kartelltag helyiségeiben folytatott helyszíni vizsgálatok¹⁶ előztek meg – összesen 20 jogi személy, többek között a Toshiba Corporation és az alapeljárás további 15 felperese ellen indult.

20. A Bizottság az eljárást befejező 2007. január 24-i határozatában¹⁷ (a továbbiakban: a Bizottság határozata) megállapította, hogy a hivatkozott kartell 1988. április 15. és 2004. május 11. között egységes és folyamatos jogsértéssel megsértette az EK 81. cikket és az EGT-Megállapodás 53. cikkét,¹⁸ és ebben az egyes kartelltagok különböző hosszúságú időszakokban vettek részt. A Bizottság megállapításai értelmében összetett – az Egyesült Államok és Kanada területének kivételével – világméretű kartellról volt szó, amely hatással volt az Európai Unióra és az Európai Gazdasági Térségre is,¹⁹ és amelynek keretében az érintett vállalkozások többek között érzékeny piaci információkat cseréltek, felosztották egymás között a piacokat,²⁰ ármegállapodásokat kötöttek, valamint tartózkodtak a kartellból kimaradókkal való együttműködéstől.

21. Egyetlen vállalkozás²¹ kivételével – amely részt vett a Bizottság engedékenységi programjában – a Bizottság az eljárásban részt vevő összes féllel – ideértve az alapeljárás minden felperesét – összesen több mint 750 millió összegű bírságot szabott ki.²² A legmagasabb egyéni bírságot – amelynek összege több mint 396 millió euró volt – a német Siemens AG-val szemben szabta ki.

12 – A gázszigetelt kapcsolóberendezések a villamosenergia-hálózatokban áramló energiát hivatottak ellenőrizni. Olyan erősáramú villamos berendezésekről van szó, amelyeket a kulcsrakész villamosági alállomások fő alkotórészeként használnak, és ezen alállomások teljes költségének 30–60%-át teszik ki. A kapcsolóberendezés feladata a transzformátor túlterheléstől való megóvása és/vagy a villamos áram hibás transzformátortól való elszigetelése. A gázszigetelt kapcsolóberendezések lehetnek gázszigeteltek, légszigeteltek vagy vegyes szigetelésűek, amikor is a két utóbbi eljárást kombinálják.

13 – Nem a cseh versenyhatóság volt az egyetlen, aki ezzel az ügygel foglalkozott. Néhány fél felhívta a Bíróság figyelmét arra, hogy a szlovák versenyhatóság is nyomon követte a szóban forgó kartellt (a 2007. december 27-i 2007/KH/1/1/109. sz. határozat és a 2009. augusztus 14-i 2009/KH/R/2/035. sz. határozat), amelynek következtében eljárás indult a pozsonyi regionális bíróság (Krajský soud) előtt is (4 S 232/09. sz. irat).

14 – Lásd a Bizottság határozatának (4) preambulumbekzdését.

15 – Az engedékenységi eljárás iránti kérelmet 2004. március 3-án az ABB svájci vállalkozás nyújtotta be.

16 – A Bizottság szerint a helyszíni vizsgálatokat 2004. május 11-én és 12-én végezték az AREVA-nál, a Siemensnél, a VA Technél és a Hitachinál (lásd a Bizottság határozatának (90) preambulumbekzdését).

17 – Az Európai Közösséget létrehozó szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/38.899 – „gázszigetelt kapcsolóberendezések”-ügy) 2007. január 24-én hozott bizottsági határozat, az értesítés a C (2006) 6762 végleges dokumentummal történt, összefoglalta a HL 2008. C 5., 7. o.; ez a határozat teljes szöveggel csak az angol nyelvű nem hivatalos változatban érhető el az interneten: <<http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/index.html>>.

18 – A Bizottság kiindulópontja a „single and continuous infringement” volt (a Bíróság határozatának (270) és (299) preambulumbekzdése); az EGT-Megállapodás 53. cikkének megállapított megsértése azonban csak az EGT-Megállapodás hatálybalépésétől, azaz 1994. január 1-jétől kezdődő időszakot érinti (lásd a Bizottság határozatának (2) és (322) preambulumbekzdését).

19 – A Bizottság határozatának (3), (218) és (248) preambulumbekzdése.

20 – Határozatában a Bizottság arra irányuló közös megegyezést állapított meg, hogy a japán vállalkozások nem értékesítenek az európai piacon, és az európai vállalkozások nem értékesítenek a japán piacon.

21 – Az ABB Ltd-ről van szó.

22 – Lásd a Bizottság 2007. január 24-i IP/07/80. sz. sajtóközleményét.

22. A jelen ügy tekintetében releváns lehet, hogy az Európai Unió Törvényszéke nemrégiben érdemben helybenhagyta a Bizottság 2007. január 24-i határozatát.²³

A nemzeti szintű közigazgatási eljárás

23. A cseh versenyhatóság ugyanezen kartell alapján a verseny védelméről szóló cseh törvény megsértése miatt 2006. augusztus 2-án eljárást kezdeményezett ugyanezen felekkel szemben. 2007. február 9-én hozta meg első határozatát²⁴, amellyel szemben mindazonáltal a felperesek közigazgatási jogorvoslatot nyújtottak be. E kifogásra válaszul a cseh versenyhatóság elnöke 2007. április 26-i határozatával megváltoztatta az eredeti határozatot.²⁵

24. A kifogást elbíráló 2007. április 26-i határozatban megállapították, hogy az érintett vállalkozások a Cseh Köztársaság területén kartellben vettek részt. E versenytársak ezáltal a 2004. március 3-ig terjedő időszakban megsértették a verseny védelméről szóló cseh törvényt.²⁶ A cseh versenyhatóság egyetlen vállalkozás kivételével²⁷ – amelynek tekintetében a hivatkozott hatóság a nemzeti jog által meghatározott nemzeti engedékenységi intézkedéseket alkalmazott – az eljárásban érintett összes vállalkozással szemben bírságot szabott ki.²⁸

A cseh bíróságok előtti eljárás

25. Az alapeljárás felperesei keresetet indítottak a brnói regionális bíróság²⁹ előtt a cseh versenyhatóság határozata ellen. Többek között arra hivatkoztak, hogy a cseh versenyhatóság tévesen állapította meg a kartell időtartamát, annak megszűnését szándékosan a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozása előtti időszakban határozta meg, és ily módon igazolta a verseny védelméről szóló cseh törvény alkalmazását. Az 1/2003 rendelet 11. cikkének (6) bekezdése alapján a cseh versenyhatóságnak megszűnt az a hatásköre, hogy a nemzeti eljárást lefolytassa, mivel a Bizottság ebben az ügyben már európai szinten eljárást indított. A nemzeti szintű eljárás sérti a kétszeres büntetés tilalmát (*ne bis in idem*).

26. 2008. július 25-i ítéletével³⁰ a brnói regionális bíróság hatályon kívül helyezte a cseh versenyhatóság 2007. április 26-i kifogást elbíráló határozatát és annak eredeti 2007. február 9-i határozatát is. A regionális bíróság abból indult ki, hogy a felperesek szóban forgó magatartásával folyamatos közigazgatási jogsértés valósult meg, amely – amint azt a Bizottság megállapította –

23 — A Törvényszék T-110/07. sz., Siemens kontra Bizottság ügyben 2011. március 3-án hozott ítélete (EBHT 2011., II-477. o.) teljes mértékben elutasította a német Siemens AG-nek a Bizottság határozata ellen benyújtott megsemmisítés iránti keresetét. A Siemens AG Österreich és társai által benyújtott megsemmisítés iránti keresetek részben jártak sikerrel a megállapított jogsértés időtartama és a bíróság nagysága tekintetében; lásd a Törvényszék T-122/07-T-124/07. sz., Siemens és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2011. március 3-án hozott ítéletét (EBHT 2011., II-793. o.). Az AREVA és társai által benyújtott megsemmisítés iránti keresetek ugyancsak részben voltak sikeresek, és a kiszabott bírságok bizonyos csökkentéséhez vezettek; lásd a Törvényszék T-117/07-T-121/07. sz., AREVA és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2011. március 3-án hozott ítéletét (EBHT 2011., II-633. o.). Az összes hivatkozott ítélet vonatkozásában fellebbezési eljárás van folyamatban a Bíróság előtt, lásd a C-231/11. P. sz., Bizottság kontra Siemens és társai ügyet, a C-232/11. P. sz., Siemens Transmission & Distribution kontra Bizottság ügyet, a C-233/11. P. sz., Siemens Transmission & Distribution kontra Bizottság ügyet, a C-239/11. P. sz., Siemens kontra Bizottság ügyet, a C-247/11. P. sz., Areva kontra Bizottság és társai ügyet, valamint a C-253/11. P. sz., Alstom és társai kontra Bizottság ügyet. További megsemmisítés iránti keresetek, amelyek elbírálása a Bíróság előtt a jelen előzetes döntéshozatali eljárásban tartott tárgyalás időpontjában még folyamatban volt, részben sikertelenek, részben sikeresek voltak: lásd a Törvényszék T-112/07. sz., Hitachi és társai kontra Bizottság ügyben 2011. július 12-én hozott ítéletét (EBHT 2011., II-3871. o.), T-113/07. sz., Toshiba kontra Bizottság ügyben 2011. július 12-én hozott ítéletét (EBHT 2011., II-3989. o.), T-132/07. sz., Fuji Electric kontra Bizottság ügyben 2011. július 12-én hozott ítéletét (EBHT 2011., II-4091. o.) és T-133/07. sz., Mitsubishi Electric kontra Bizottság ügyben 2011. július 12-én hozott ítéletét (EBHT 2011., II-4219. o.).

24 — S 222/06–3113/2007/710. sz. irat.

25 — R 059–070, 075–078/2007/01–08115/2007/310. sz. irat.

26 — A 2001. június 30-ig tartó időszak tekintetében a 63/1991. sz. törvény 3. cikke (1) bekezdésének megsértését, az 1991. július 1-je és 2004. március 3. közötti időszak tekintetében pedig a 143/2001. sz. törvény 3. cikke (1) bekezdésének megsértését állapították meg.

27 — Ismét az ABB Ltd-ről van szó.

28 — A legmagasabb egyedi bírság összege 107 248 000 CZK volt.

29 — Krajský soud v Brně.

30 — 62 Ca 22/2007–489. sz. irat.

2004. május 11-ig tartott. Mivel a Bizottság az EK 81. cikk szerinti eljárást folytatott e „világmeretű” kartell tárgyában, és „elmarasztaló” határozatot hozott, az ugyanabban az ügyben folytatott további eljárás sérti a *ne bis in idem* elvét. A cseh versenyhatóságnak továbbá az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének első mondata alapján megszűnt az a hatásköre, hogy az EK 81. cikk alapján elbírálja e magatartást.

27. A regionális bíróság álláspontja szerint továbbá összeegyeztethetetlen lenne a versenyjog egységes alkalmazásával, ha a cseh versenyhatóság 2004. május 1-jét követően továbbra is hatáskörrel rendelkezne a 2004. május 1-jét megelőző időszak vonatkozásában, és visszamenőleg alkalmazhatná a verseny védelméről szóló cseh törvényt. Ebben a törvényben a kartellmegállapodásoknak az EK 81. cikkben előírttal lényegében megegyező tilalmát rendelték el. A verseny védelméről szóló cseh törvény szóban forgó rendelkezését a nemzeti jognak az európai joghoz való – a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző – közelítése céljából fogadták el.

28. A cseh versenyhatóság a regionális bíróság ezen elsőfokú ítéletével szemben mindazonáltal felülvizsgálati kérelmet terjesztett a Cseh Köztársaság legfelsőbb közigazgatási bírósága³¹ elé. Továbbra is úgy gondolja, hogy hatáskörrel rendelkezik az alapeljárás felperesei által a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozásának időpontjáig tanúsított magatartásával szembeni eljárás lefolytatására, mivel a Bizottság ezen időpont előtt nem vizsgálhatott a Cseh Köztársaságot érintő jogsértéseket. Álláspontja szerint e több joghatóság alá tartozó nemzetközi kartell szankcionálása nem jelentette a *ne bis in idem* elvének megsértését. A Bizottság és a cseh versenyhatóság is a magatartás területileg eltérő hatásait vizsgálta. Továbbá a Walt Wilhelm-ügyben kialakított ítélkezési gyakorlat³² megengedi az uniós és a nemzeti versenyjog párhuzamos alkalmazását.

29. 2009. április 10-i ítéletével³³ a legfelsőbb közigazgatási bíróság hatályon kívül helyezte a brnói regionális bíróság ítéletét. A legfelsőbb közigazgatási bíróság véleménye szerint a regionális bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor úgy értékelte, hogy az érintett vállalkozások kartellben való részvétele folyamatos jogsértést valósított meg. A Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozásáig a kartell Cseh Köztársaság területen való megvalósítása kizárólag nemzeti hatáskörbe tartozott, és kizárólag a nemzeti jog alapján lehetett eljárást indítani e kartellel szemben. Az Unióhoz történő csatlakozás e tekintetben fordulópont volt az ebből eredő hatáskörökben bekövetkezett változás miatt. Még ha a felperesek formálisan nem szüntették meg a jogsértést, amelyet a Cseh Köztársaság területén annak csatlakozása előtt követtek el, a legfelsőbb közigazgatási bíróság szerint e jogsértést befejezettnek kell tekinteni. A csatlakozás napját követő magatartás formálisan egy külön – uniós jog szerinti – jogsértés, amely a nemzeti versenyhatóság és a Bizottság megosztott hatáskörébe tartozik, miközben a Bizottságnak az 1/2003 rendelet 11. cikkének (6) bekezdése szerint elsőbbsége van.

30. Az eljárás jelenleg ismét a brnói regionális bíróság, azaz a kérdést előterjesztő bíróság előtt van folyamatban, amely elé újbóli elbírálásra visszautalták a jogvitát. Bár a regionális bíróság a nemzeti jog értelmében³⁴ kötve van a legfelsőbb közigazgatási bíróság jogi álláspontjához, mégis szükségesnek tartja az uniós jog egyes – egyrészt a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz 2004. május 1-jével történő csatlakozásával, másrészt az 1/2003 rendelet hatálybalépésével kapcsolatos – pontjainak tisztázását. Ezzel végső soron a regionális bíróság és a legfelsőbb közigazgatási bíróság között felmerült tartalmi véleménykülönbségek is az Európai Unió Bírósága elé kerülnek előzetes döntéshozatalra.

31 — Nejvyšší správní soud.

32 — A 3. lábjegyzetben hivatkozott ítélet.

33 — AfS 93/2008–920. sz. irat

34 — A közigazgatási eljárásról szóló 150/2002. Sb. sz. törvény 110. §-ának (3) bekezdése (Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní).

IV – Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem és a Bíróság előtti eljárás

31. 2009. december 11-i határozatával,³⁵ amely 2010. január 13-án érkezett a Bírósághoz, a brnói regionális bíróság a következő kérdéseket terjesztette előzetes döntéshozatalra:

- 1) Úgy kell-e értelmezni az EK 81. cikket (jelenleg EUMSZ 101. cikk) és az 1/2003 rendeletet, hogy (a 2004. május 1-jét követően indított eljárásokban) e rendelkezéseket kell alkalmazni a kartell működésének teljes időtartamára, ha az a Cseh Köztársaságban annak az Európai Unióhoz történő csatlakozását (vagyis 2004. május 1-jét) megelőzően kezdődött, és a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozását követően folytatódott és szűnt meg?
- 2) Úgy kell-e értelmezni az 1/2003 rendelet – az e rendelet 3. cikkének (1) bekezdésével és (17) preambulumbekkezdésével, a versenyhatóságok hálózatán belüli együttműködésről szóló bizottsági közlemény 51. pontjával, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 50. cikke szerinti *ne bis in idem* elvével, valamint az európai jog általános elveivel összefüggésben értelmezett – 11. cikkének (6) bekezdését, hogy ha a Bizottság 2004. május 1-jét követően eljárást indít az EK 81. cikk megsértése miatt, és az ügyben érdemi határozatot hoz:
 - a) a tagállamok versenyhatóságainak véglegesen megszűnik az a hatásköre, hogy ugyanezen tényállást elbírálja?
 - b) a tagállamok versenyhatóságainak megszűnik az a hatásköre, hogy ugyanezen tényállást a nemzeti jognak az EK 81. cikkben (jelenleg EUMSZ 101. cikk) foglaltakhoz hasonló rendelkezéseit alkalmazzák?

32. A Bíróság előtti eljárásban a Toshiba, a Mitsubishi, a Fuji,³⁶ a Hitachi,³⁷ az Alstom és a Siemens,³⁸ továbbá a Cseh Köztársaság, Írország, Spanyolország és Lengyelország kormánya, az Európai Bizottság, valamint az EFTA Felügyeleti Hatóság írásbeli és szóbeli észrevételeket terjesztett elő. Az írásbeli szakaszban részt vett továbbá a Szlovák Köztársaság kormánya, a tárgyaláson pedig megjelent ezenkívül a cseh versenyhatóság is.

V – A jogkérdésről

33. A brnói regionális bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelme arra irányul, hogy kartelljogi megközelítésből kiindulva meghatározza a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz való csatlakozásának következményeit. Egyrészt az alkalmazandó jog meghatározásáról van szó (első kérdés), másrészt pedig az Európai Versenyhatóságok Hálózatán (ECN)³⁹ belüli hatáskörök elhatárolásáról (második kérdés), tekintettel a határokon átnyúló kartelltevékenységre, amely folyamatos jogsértést valósított meg részben a csatlakozás időpontját megelőzően, részben azt követően, és amely hatással volt többek között a Cseh Köztársaság területére.

34. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadhatósága egyértelmű. Igaz, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés első pillantásra hasonlít az Ynos-ügyhöz, amelyben a Bíróság

35 — 62 Ca 22/2007–124. sz. irat.

36 — A Fuji Electric Holdings Co. és a Fuji Electric Systems Co. Ltd. társaság közösen tett írásbeli és szóbeli észrevételeket.

37 — A Hitachi Ltd., a Hitachi Europe Ltd. és a Japan AE Power Systems Corporation társaság közösen tett írásbeli és szóbeli észrevételeket.

38 — Csak a német Siemens AG társaság nyújtott be beadványt; a tárgyaláson e társaságot, a Siemens Transmission & Distribution SA-t és a Nuova Magrini Galileo SA-t közösen képviselték.

39 — Angolul: European Competition Network („ECN”).

megállapította, hogy nem rendelkezik hatáskörrel az irányelv értelmezésére.⁴⁰ Az Ynos-ügytől eltérően azonban a jelen ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés keretében nem arra kéri a Bíróságot, hogy valamely új tagállam csatlakozását megelőző időszakra vonatkozóan értelmezze az uniós jog tartalmát, hanem csupán arra, hogy tisztázza az uniós jog időbeli hatályát. Erre pedig kétségtelenül van hatásköre.

35. Az sem szól az előzetes döntéshozatal iránti kérelem Bíróság elé terjesztése és a Bíróság döntésének kötelező jellege ellen, hogy a kérdést előterjesztő bíróságot a nemzeti eljárásjog értelmében köti⁴¹ a felsőbb szintű bíróság jogi álláspontja.⁴²

36. Mivel az alapeljárásban a cseh versenyhatóság 2007. évi döntése jogszerűségének megítéléséről van szó, az előzetes döntéshozatal iránti kérelem megválaszolása során még az Amszterdami Szerződéssel⁴³ módosított Szerződések rendelkezéseire kell hivatkozni, különösen az EK 81. cikkre, nem pedig az EUMSZ 101. cikkre.

A – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés: Az európai versenyjog időbeli hatálya

37. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 2004. május 1-jével az Európai Unióhoz csatlakozó tagállamban a csatlakozás időpontját megelőző időszak tekintetében is alkalmazni kell-e az EK 81. cikket és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdését.⁴⁴

38. E kérdés hátterében az a körülmény áll, hogy a vita tárgyát képező kartell a versenyszabályokkal szembeni egységes és folyamatos jogsértést valósított meg,⁴⁵ amelynek versenykorlátozó hatásai a Cseh Köztársaság területén már az Európai Unióhoz történő csatlakozást megelőzően érvényesültek, és a csatlakozást követően is tartottak. Az e kartelltevékenység szankcionálása érdekében uniós és nemzeti szinten lefolytatott, bíróság kiszabására irányuló eljárások továbbá teljes mértékben a csatlakozás időpontját követően valósultak meg.

39. A kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei szerint ez a tényállás amellettszól, hogy a vita tárgyát képező kartell fennállásának teljes időszaka tekintetében alkalmazni kell az EK 81. cikket és az 1/2003 rendeletet. Ezen uniós jogi rendelkezések alkalmazásától a kartellben részt vevő vállalkozások végső soron azt várják, hogy a cseh versenyhatóság egyáltalán ne szabjon ki szankciókat velük szemben.

1. A csatlakozási okmány rendelkezéseiről és az általános jogelvekről

40. Az uniós jogi rendelkezések Cseh Köztársaságban érvényesülő időbeli hatályának meghatározásához a csatlakozási okmány 2. cikkéből kell kiindulni. Ennek értelmében az eredeti Szerződések és az uniós intézmények által a csatlakozást megelőzően elfogadott jogi aktusok az új tagállamok számára a csatlakozásuk időpontjától, tehát 2004. május 1-jétől kezdődően kötelezőek.

40 — A C-302/04. sz. Ynos-ügyben 2006. január 10-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-371. o.) 35–37. pontja; ugyanebben az értelemben legutóbb a C-32/10. sz. Semerdzhiev-ügyben 2011. május 11-én hozott végzés (EBHT 2011., I-71. o.) 25. pontja.

41 — Lásd a jelen indítvány fenti 30. pontját.

42 — A C-173/09. sz. Elchinov-ügyben 2010. október 5-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-8889. o.), különösen 24., 25., 27., 30. és 32. pontja.

43 — 1997. október 2-án írták alá, és 1999. május 1-jén lépett hatályba.

44 — A kérdést előterjesztő bíróság és néhány fél már ezen előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés keretében nyilatkozott az 1/2003 rendelet 11. cikkének (6) bekezdéséről, valamint a *ne bis in idem* elvről. Szerintem azonban itt nem kell vizsgálni ezt a két szempontot, ezért ezen a helyen csak utalok az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdéssel kapcsolatban kifejtett véleményemre (lásd a jelen indítvány lenti 69–147. pontját).

45 — Az egységes és folyamatos jogsértésként való minősítés az alapja a Bizottság és a cseh versenyhatóság határozatának is. Noha a cseh legfelsőbb közigazgatási bíróság a versenyjog két különálló megsértéséből indul ki annak megfelelően, hogy az érintett időszak megelőzi vagy követi 2004. május 1-jét, csak egyetlen egységes, tényleges esemény különböző jogi megítéléséről lehet szó.

41. A csatlakozási okmány e rendelkezéséből ezzel még csak az következik, hogy a Cseh Köztársaságban 2004. május 1-jét követően alkalmazni kell az EK 81. cikket és az 1/2003 rendeletet. A csatlakozási okmány arra nézve azonban nem ad támpontot, hogy mennyiben kell alkalmazni az EK 81. cikket és az 1/2003 rendeletet olyan folyamatos jogsértések esetében, amelyek versenykorlátozó hatásai a cseh területen részben az Európai Unióhoz történő csatlakozást megelőzően, részben azt követően léptek fel. Ezzel kapcsolatban vissza kell nyúlni az uniós jog általános jogelveihez, nevezetesen a jogbiztonság és a bizalomvédelem elvéhez, valamint a visszaható hatály tilalmához.⁴⁶

a) Az anyagi jogi szabályok visszamenőleges alkalmazásának tilalma

42. A hivatkozott általános jogelvekből következően különbséget kell tenni az eljárásjogi szabályok és az anyagi jogi szabályok megváltozásának időbeli hatálya között: Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az eljárási szabályokat általában a hatálybalépésükkor folyamatban lévő jogvitákra is alkalmazni kell, ellentétben az anyagi jogi szabályokkal, amelyeket általában úgy értelmeznek, mint amelyek a hatálybalépésük előtt keletkezett helyzetekre főszabály szerint nem vonatkoznak.⁴⁷

43. Az 1/2003 rendeletben ugyan számos eljárási jogi szabály található.⁴⁸ A 3. cikkének (1) bekezdése mindazonáltal az EK 81. cikkhez hasonlóan a vállalkozások megállapodásainak értékelésére szolgáló, a versenyhatóságoknak címzett anyagi jogi szabályokat tartalmaz. Így az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdése uniós jogi anyagi jogi szabálynak minősül.

44. Ezek az anyagi jogi szabályok főszabály szerint nem alkalmazhatók, visszamenőleges hatállyal, függetlenül azoktól a kedvező vagy kedvezőtlen hatásoktól, amelyekkel az ilyen alkalmazás az érdekelt számára járhat, a jogbiztonság elve ugyanis megköveteli, hogy egy ténybeli helyzetet – kifejezett ellentétes rendelkezés hiányában – rendszerint a megvalósulásakor hatályos jogszabályok fényében vizsgáljanak meg.⁴⁹ Csak a korábbi jogszabály hatálya alatt keletkezett helyzetek jövőbeli hatásaira kell főszabály szerint közvetlenül az új anyagi jogi jogszabályt alkalmazni.⁵⁰

45. Azon nemzetközi kartell vonatkozásában tehát, amely egységes és folyamatos jogsértés formájában az új tagállam területén annak csatlakozása előtt és azt követően is kifejtette vagy kifejtette hatását,⁵¹ az időszakokhoz igazodóan eltérő anyagi jogi szabályokat kell alkalmazni: a csatlakozás időpontját megelőző időszakok tekintetében az érintett tagállamban a kartell versenyellenes hatásait kizárólag a nemzeti versenyjog alapján kell megítélni. A későbbi időszakok megítélése tekintetében azonban az egész Unió területén egységesen az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdése irányadó.⁵²

46 — Ebben az értelemben a 21/81. sz. Bout-ügyben 1982. február 10-én hozott ítélet (EBHT 1982., 381. o.) 13. pontja, a C-120/08. sz. Bayerischer Brauerbund ügyben 2010. december 22-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-13393. o.) 40. és 41. pontja, valamint a C-369/09. P. sz., ISD Polska és társai ügyben 2011. március 24-én hozott ítélet (EBHT 2011., I-2011. o.) 98. pontja.

47 — A 212/80-217/80. sz., Meridionale Industria Salumi és társai egyesített ügyekben 1981. november 12-én hozott ítélet (EBHT 1981., 2735. o.) 9. pontja, a C-61/98. sz. De Haan-ügyben 1999. szeptember 7-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-5003. o.) 13. pontja és a C-450/06. sz. Varec-ügyben 2008. február 14-én hozott ítélet (EBHT 2008., I-581. o.) 23. pontja.

48 — Az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének eljárásjogi szabályként való minősítéséhez lásd a jelen indítvány 73. pontját.

49 — A 46. lábjegyzetben hivatkozott Bayerischer Brauerbund ügyben hozott ítélet 41. pontja.

50 — A 143/73. sz. SOPAD-ügyben 1973. december 5-én hozott ítélet (EBHT 1973., 1433. o.) 8. pontja, a C-162/00. sz. Pokrzęptowicz-Meyer-ügyben 2002. január 29-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-1049. o.) 50. pontja, a C-428/08. sz. Monsanto Technology ügyben 2010. július 6-án hozott ítélet (EBHT 2010., I-6765. o.) 66. pontja és a 46. lábjegyzetben hivatkozott Bayerischer Brauerbund ügyben hozott ítélet 41. pontja.

51 — Ilyen hatás kiváltásához elegendő a *kartell megegyezése* (a C-8/08. sz., T-Mobile Netherlands és társai ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-4529. o.] 38., 39. és 43. pontja; ugyanebben az értelemben a C-209/07. sz., Beef Industry Development Society és Barry Brothers ügyben 2008. november 20-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-8637. o.], különösen 16. és 17. pontja, valamint a C-501/06. P., C-513/06. P., C-515/06. P. és C-519/06. P. sz., GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. október 6-án hozott ítélet [EBHT 2009., I-9291. o.] 55. és 63. pontja).

52 — Ugyanebben az értelemben a 40/70. sz. Sirena-ügyben 1971. február 18-án hozott ítélet (EBHT 1971., 69. o.) 12. pontja, az EGK-Szerződés 85. cikkére tekintettel.

46. Mindez a jelen ügy vonatkozásában a következőt jelenti: a Cseh Köztársaságban a vita tárgyát képező kartell tekintetében csak annyiban alkalmazandó az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdése, amennyiben a 2004. május 1-jét követő időszakban esetlegesen felmerült versenyellenes hatás szankcionálendő. E kartell 2004. április 30-ig felmerült versenyellenes hatásait azonban a Cseh Köztársaságban kizárólag a nemzeti versenyjog szempontjából lehet megítélni. Megvalósulhat ugyan egységes és folyamatos jogsértés, azonban a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző és azt követő időszakban eltérő jogszabályokat kell alkalmazni annak versenyellenes hatásaira.

b) A visszaható hatály tilalma alól nincs kivétel

47. A Siemens, a Hitachi és a Fuji vélekedésétől eltérően a jelen ügyben semmi nem szól az uniós jog olyan visszamenőleges alkalmazása mellett, hogy a vita tárgyát képező kartellnek a Cseh Köztársaságban annak Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban fellépő versenyellenes hatásaira alkalmazni kellene az EK 81. cikket és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdését.

48. Igaz ugyan, hogy az uniós jog anyagi jogi szabályait kivételesen lehet visszamenőlegesen alkalmazni, amennyiben azok szövegéből, céljából és rendszertani elhelyezkedéséből az ilyen értelmezés világosan következik.⁵³ A jelen ügyben azonban az EK 81. cikknek és az 1/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének sem a szövegéből, sem a céljából vagy rendszeréből nem fakad olyan egyértelmű támpont, amely e két rendelkezés visszamenőleges alkalmazását indokolja. Az uniós kartelljog kvázi büntetőjogi jellege⁵⁴ éppen ellenkezőleg, sokkal inkább a visszamenőleges hatály ellen szól, mert e hatály megsérténé a büntetések törvényességének elvét (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), amely uniós alapjogi védelemben részesül (az Alapjogi Charta 49. cikkének (1) bekezdése).⁵⁵

49. Különösen azzal nem lehet érvelni, hogy tartalmilag a Cseh Köztársaságban már a 2004. május 1-jét megelőzően hatályos versenyjog is lényegében az EK 81. cikk irányát követte, és az EK 81. cikk ezzel csupán egyfajta követő szabályozásnak tekintendő, amelynek hatálybalépése e tagállam vállalkozásai számára lényegében nem jelentett semmi újat.

50. Lehet, hogy a cseh nemzeti jog⁵⁶ már a Cseh Köztársaság csatlakozását megelőzően komoly tartalmi átfedésekkel rendelkezett az EK 81. cikk vonatkozásában. Az is meglehet, hogy az Európa-megállapodás⁵⁷ – amellyel a Cseh Köztársaság közelebb került az Európai Unióhoz – 64. cikke már tartalmazott egy, az EK 81. cikkel megegyező rendelkezést.

51. 2004. május 1-jét megelőzően azonban a Cseh Köztársaságban csak a nemzeti hatóságok alkalmazhatták és hajthatták végre mind a nemzeti jogot, mind az Európa-megállapodást. Az EK 81. cikk előírásaival összhangban való értelmezésük és alkalmazásuk ebben az időszakban kizárólag a cseh hatóságok és bíróságok feladata volt a Cseh Köztársaság területén. A Bizottság európai versenyhatóságként ugyan szorosan együttműködött a cseh hatóságokkal, azonban 2004. május 1-jét megelőzően ő maga nem alkalmazhatta a Cseh Köztársaságban sem az Európa-megállapodás 64. cikkét, sem az EK 81. cikket, és a cseh bíróságok sem fordulhattak az Európai Unió Bíróságához értelmezésükkel kapcsolatban.

53 — A 46. lábjegyzetben hivatkozott Bout-ügyben hozott ítélet 13. pontja, a 47. lábjegyzetben hivatkozott Salumi-ügyben hozott ítélet 9. pontja, az 50. lábjegyzetben hivatkozott Pokrzeptowicz-Meyer-ügyben hozott ítélet 49. pontja, a 46. lábjegyzetben hivatkozott Bayerischer Brauerbund ügyben hozott ítélet 40. pontja és a 46. lábjegyzetben hivatkozott ISD Polska és társai ügyben hozott ítélet 98. pontja.

54 — Lásd ehhez legutóbb a Bíróság előtt folyamatban lévő C-109/10. P. sz., valamint a C-110/10. P. sz., Solvay kontra Bizottság ügyekben 2011. április 14-én ismertetett indítványom 329., illetve 170. pontját a további hivatkozásokkal.

55 — Ezt beadványában a Hitachi is elismeri.

56 — A verseny védelméről szóló törvény 3. §-ának (1) és (2) bekezdése, elsőként a 63/1991. Sb. sz. törvény szerinti változatban, majd a 143/2001. Sb. sz. törvény szerinti változatban.

57 — Egrésről az Európai Közösségek és azok tagállamai, másrésről a Cseh Köztársaság közötti társulás létrehozásáról szóló Európa-megállapodás (HL 1994. L 360., 2. o.), 1993. október 4-én írták alá Luxemburgban, és 1995. február 1-jén lépett hatályba.

52. Az EK 81. cikkhez még külön meg kell említeni azt, hogy ezen előírás 2004. május 1-jét megelőzően nem rendelkezhetett elsőbbséggel a cseh jog alkalmazásával szemben. Ezenkívül 2004. május 1-je előtt sem a régi, sem az új tagállamokban nem volt hatályos az 1/2003 rendelet, amelynek 3. cikke (1) bekezdése először kötelezi arra a tagállami versenyhatóságokat, hogy az ott előírt feltételek mellett párhuzamosan alkalmazzák az EK 81. cikket és a nemzeti versenyjogot, valamint tartásuk tiszteletben az uniós jog elsőbbségét kimondó rendelkezéseit.⁵⁸

53. Ezért 2004. április 30-ig hatályos rendszer összességében teljesen eltérő volt, mint amely 2004. május 1-jétől kezdődően alkalmazandó. 2004. május 1-jével mind anyagi jogi, mind eljárási jogi szempontból fontos fordulópontra fordult a kartelljogi szabályozás terén, amely az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének visszamenőleges alkalmazása ellen szól.

54. Az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet visszamenőleges alkalmazása bizonyára csökkentené az ugyanazon kartell különböző hatóságok és bíróságok általi eltérő megítélésének veszélyét a bírság kiszabására irányuló eljárásaik során. Mégis ellene szól az, hogy a 2004. május 1-je előtt különböző tartalommal meghozott határozatok léte rendszerszerű és elfogadott volt, amennyiben nem akadályozta az uniós kartelljog teljes érvényesülését és az uniós jog elsőbbségét.⁵⁹ Bármennyire is törekedni kell a versenyjog Európai Unión belüli lehető legegységesebb és leghatékonyabb értelmezésére és alkalmazására, mindezt nem lehet jogállami alapelvek megsértése árán elérni.

c) Az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elvéről

55. A Hitachi az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elvére (*lex mitius*) hivatkozik annak indokolásakor, hogy a vita tárgyát képező kartellnek a 2004. május 1-jét megelőzően a Cseh Köztársaságban felmerült versenyellenes hatásait az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet alapján kell értékelni.

56. Az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak része, és az uniós jog általános elveinek részét képezi.⁶⁰ Időközben bekerült az Alapjogi Charta 49. cikke (1) bekezdésének harmadik mondatába is.

57. Amennyiben ez büntetlenséget vagy a nemzeti joghoz képest enyhébb szankciót eredményez, akkor a cseh versenyhatóságnak kétségtelenül az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet alapján kell megítélnie a vita tárgyát képező kartellnek a 2004. május 1-jét megelőzően a Cseh Köztársaságban felmerült versenyellenes hatásait. Ez mindazonáltal kevésbé valószínű.

58. Ugyanis sem az EK 81. cikk, sem az 1/2003 rendelet nem tartalmaz semmiféle meghatározást a nemzeti versenyhatóságok által a kartelltevékenységgel szemben kiszabható szankció mértéke tekintetében. Az 1/2003 rendelet 5. cikke csupán azt tisztázza, hogy a tagállamok versenyhatóságai hozhatnak olyan határozatokat, amelyekkel pénzbírságot, kényszerítő bírságot vagy a nemzeti joguk által biztosított egyéb szankciót szabhatnak ki. Még ha a cseh versenyhatóság a 2004. május 1-jét megelőző időszak tekintetében alkalmazná is az EK 81. cikket, a kiszabható szankciókat akkor is a nemzeti jog határozná meg.⁶¹

58 — Az 1/2003 rendelet – 45. cikke (2) bekezdésének kivételével – 2004. május 1-je óta hatályos.

59 — A 3. lábjegyzetben hivatkozott Walt Wilhelm-ügyben hozott ítélet 4. és 6. pontja.

60 — A C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz., Berlusconi és társai egyesített ügyekben 2005. május 3-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-3565. o.) 68. és 69. pontja, a C-420/06. sz. Jager-ügyben 2008. március 11-én hozott ítélet (EBHT 2008., I-1315. o.) 59. pontja és a C-61/11. PPU. sz. El Dridi-ügyben 2011. április 28-án hozott ítélet (EBHT 2011., I-3015. o.) 61. pontja.

61 — Természetesen figyelemmel az uniós jog általános elveire, különösen az arányosság elvére.

59. A *lex mitius* elvére hivatkozással a Hitachi teljesen más célt akart elérni: a vállalkozás nem enyhébb döntést akar a 2004. május 1-jét megelőző időszak tekintetében, hanem azt akarja, hogy a cseh versenyhatóság ne hozzon döntést. A *lex mitius* szabályt végső soron úgy kívánja értelmezni, hogy a cseh versenyhatóság elveszíti a 2004. május 1-je előtti kartelltevékenység szankcionálására vonatkozó hatáskörét, és a Bizottság döntése lefedi a kartell bármilyen időpontban megvalósuló versenyellenes hatásait.

60. Ezzel azonban alapjában félreértik az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazása elvének tartalmát. Ez az elv arra szorítkozik, hogy a méltányosság érdekében kivételt biztosítson a büntetések törvényességének alapvető jelentőségű elve (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) alól.⁶² Lehetővé teszi az érintett számára azt, hogy javára fordítsa a megváltozott jogalkotói értékelést, és a tett elkövetése idején előírtnál enyhébb büntetést kapjon.⁶³ Ez az elv azonban nem jogosít fel arra, hogy a tett elkövetésekor hatáskörrel rendelkező hatóságtól eltérő hatóság döntsön. A *lex mitius* szabály tisztán tartalmi természetű. Nem szól az eljárásról és a jogsértések üldözésére létrehozott különböző hatóságok hatáskörének megosztásáról.

61. Amikor az alapeljárás felperesei magát a cseh versenyhatóság bírság kiszabására vonatkozó hatáskörét kérdőjelezi meg, ez a kérdés az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének és a kétszeres büntetés tilalmának (*ne bis in idem*), nem pedig az enyhébb büntető törvény (*lex mitius*) problémakörébe tartozik.⁶⁴

62. Összességében tehát az enyhébb büntető törvény visszaható hatályú alkalmazásának elve sem vezet a Hitachi és társai által elérni kívánt eredményre.

2. A felek néhány ellenérvéről

63. A Bíróság előtti eljárás során az eddigi ítélezési gyakorlatra hivatkozással számos további érvet hoztak fel, amelyeket röviden értékelek. Előre jelzem, hogy ezen érvek egyike sem elfogadható.

64. Ami először is a néhány fél által hivatkozott Dow Chemical Ibérica ügyben hozott ítéletet⁶⁵ illeti, ez nem alkalmas arra, hogy előkészítse a talajt az EK 81. cikknek és az 1/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének az új tagállam területén annak csatlakozását megelőző időszakban történő alkalmazásához. A Dow Chemical Ibérica ügyben ugyanis nem anyagi jogi szabályok alkalmazásáról volt szó, hanem kizárólag eljárási szabályok alkalmazásáról, pontosabban a Bizottság által a társaságok helyiségeiben folytatott házkutatásokra vonatkozó rendelkezések alkalmazásáról. A fentiekben⁶⁶ kifejtett általános elvekkel teljes mértékben összhangban áll az, hogy a Bíróság az új tagállam csatlakozásától kezdve azonnal alkalmazhatónak tartja az ilyen eljárásjogi szabályokat. Azonban a Dow Chemical Ibérica ügyben hozott ítélet egyáltalán nem tartalmaz támpontot a jelen ügyben érdeklődésre számot tartó azon kérdés tekintetében, hogy az európai versenyjog anyagi jogi szabályait alkalmazni kell-e annyiban, amennyiben egy kartell valamely új tagállam területén annak az Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban versenyellenes hatásokat fejt ki.⁶⁷

62 — Lásd a 60. lábjegyzetben hivatkozott Berlusconi és társai ügyben 2004. október 14-én ismertetett indítványom 159. és 160. pontját.

63 — Lásd a 60. lábjegyzetben hivatkozott Berlusconi és társai ügyben 2004. október 14-én ismertetett indítványom 161. pontját.

64 — Lásd a jelen indítvány lenti 69–147. pontját.

65 — A 97/87-99/87. sz., Dow Chemical Ibérica és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1989. október 17-én hozott ítélet (EBHT 1989., 3165. o.), különösen 62. és 63. pontja.

66 — Lásd a jelen indítvány 42. és 44. pontját.

67 — Míscho főtanácsnok a Dow Chemical Ibérica üggyhöz hasonló 46/87. és 227/88. sz., Hoechst kontra Bizottság ügyben (EBHT 1989, 2859., 2875. o.) 1989. február 21-én ismertetett indítványában kifejti, hogy a Dow Chemical Ibérica ügy felperesei nem kérdőjelezték meg a Bizottság arra irányuló hatáskörét, hogy a csatlakozást megelőző időszakban kifejtett magatartásukat szankcionálja annyiban, amennyiben az versenyellenes hatásokat váltott vagy válthat ki a közös piac területén (213. pont). A főtanácsnok ezenkívül arra hívja fel a figyelmet, hogy a Spanyolország csatlakozását követően a Bizottság által spanyol vállalkozásoknál végzett helyszíni vizsgálatok azt a célt is szolgálják, hogy más tagállamokban letelepedett vállalkozásokkal szemben bizonyítékot találjanak (215. pont). A főtanácsnok hozzáfűzi, hogy a helyszíni vizsgálatok természetükből fakadóan csak múltbeli tényállásokra vonatkozhatnak még abban az esetben is, ha a kérdéses magatartás esetleg a jelenben folytatódik (216. pont).

65. Geelhoed főtanácsnok Asnef-Equifax ügyben ismertetett indítványa,⁶⁸ amelyre néhány fél hivatkozik, ugyancsak nem tér el a hivatkozott általános elvektől,⁶⁹ sőt, megerősíti azokat: A főtanácsnok kimondta, hogy az 1/2003 rendelet 3. cikke tartalmazhat előírásokat a vállalkozások által jóval az 1/2003 rendelet hatálybalépése előtt kötött megállapodás jelenlegi és jövőbeli hatásának megítéléséhez.⁷⁰ Semmiképpen nem az ezen előírás múltbeli időszakokra vonatkozó visszamenőleges alkalmazása mellett érvel.

66. A néhány fél által az alapvető szabadságok és a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma időbeli hatályához kapcsolódó ítélkezési gyakorlatra hivatkozás⁷¹ sem tartalmaz semmit az uniós jognak az új tagállam területén, annak csatlakozását megelőző időszakban való visszamenőleges alkalmazása mellett. Ez különösen egyértelmű a Saldanha-ügyben hozott ítéletben, amelynek értelmében az EK-Szerződés 6. cikkét (jelenleg EUMSZ 18. cikk) „a csatlakozást megelőzően keletkezett tényállások [...] jövőbeli hatásaira kell alkalmazni”⁷².

67. Ez következik végül a csatlakozási okmány⁷³ Siemens által említett II. mellékletének 5. fejezetéből is. Ugyanis az abban található rendelkezések is abból indulnak ki, hogy az EK 81. cikket a vállalkozások csatlakozás időpontját megelőző megállapodásainak jövőbeli hatásaira kell alkalmazni. Csak azon megállapodások esetében tesznek kivételt, amikor a vállalkozások hat hónapon belül eleget tesznek az érvényes csoportmentességi rendeleteknek. A Siemens véleményétől eltérően a csatlakozási okmány II. mellékletének 5. fejezete nem tartalmaz semmilyen támpontot arra nézve, hogy a vállalkozások 2004. május 1-jét megelőző időszakban kötött megállapodásainak hatásait visszamenőlegesen az EK 81. cikk hatálya alá lehet vonni.

3. Közbenső következtetés

68. Összességében a következő közbenső következtetés vonható le:

A 2004. május 1-jével az Európai Unióhoz csatlakozott tagállamban az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdése nem alkalmazható a csatlakozást megelőző időszakokra még olyan nemzetközi kartell üldözése esetén sem, amely egységes és folyamatos jogsértést valósított meg, és alkalmas volt arra, hogy mind a csatlakozás időpontját megelőzően, mind pedig azt követően kifejtse hatását az érintett tagállam területén.

B – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés: A versenyhatóságok hatásköre és a kétszeres büntetés tilalma (a ne bis in idem elve)

69. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésével lényegében arra vár választ, hogy az Európai Bizottság 2004. május 1-jét követően indított, bíróság

68 — Geelhoed főtanácsnok C-238/05. sz., Asnef-Equifax és Administración del Estado ügyben 2006. június 29-én ismertetett indítványának (EBHT 2006., I-11125. o.) 28. és 29. pontja.

69 — Lásd a jelen indítvány 42. és 44. pontját.

70 — A 68. lábjegyzetben hivatkozott indítványának 29. pontjában Geelhoed főtanácsnok nyomtatékosítja, hogy az 1/2003 rendelet 3. cikke „a jelenlegi helyzetet [...] rendezzi”. A jövőbeli hatások tekintetében a főtanácsnok kifejti, hogy (az 1/2003 rendelet 3. cikkének figyelembevétele mellett) a meghozandó határozatnak „a javasolt nyilvántartás működésére lesz hatása”.

71 — A C-43/95. sz., Data Delecta és Forsberg ügyben 1996. szeptember 26-án hozott ítélet (EBHT 1996., I-4661. o.); a C-122/96. sz., Saldanha és MTS ügyben 1997. október 2-án hozott ítélet (EBHT 1997., I-5325. o.) 14. pontja; a C-302/97. sz. Konle-ügyben 1999. június 1-jén hozott ítélet (EBHT 1999., I-3099. o.); a C-355/97. sz., Beck és Bergdorf ügyben 1999. szeptember 7-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-4977. o.); a C-195/98. sz. Österreichischer Gewerkschaftsbund ügyben 2000. november 30-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-10497. o.) 55. pontja és a C-464/98. sz. Stefan-ügyben 2001. január 11-én hozott ítélet (EBHT 2001., I-173. o.) 21. pontja.

72 — A 71. lábjegyzetben hivatkozott Saldanha és MTS ügyben hozott ítélet 14. pontja, kiemelés tölem; ugyanezen értelemben legújabbban a C-391/09. sz., Runevič-Vardyn és Wardyn ügyben 2011. május 12-én hozott ítélet (EBHT 2011., I-3787. o.) 53. pontja az uniós polgárok hátrányos megkülönböztetése tilalmának elvéről; hasonlóképpen korábban a 71. lábjegyzetben hivatkozott Stefan-ügyben hozott ítélet, amelynek értelmében Ausztriában a csatlakozás időpontja előtt nem volt hatályos az EK-Szerződés 73b. cikke (jelenleg EUMSZ 63. cikk) (22. pont), és valamely más semmis jogügylet ezen előírás alapján nem orvosolható (25. pont).

73 — HL 2003. L 236., 344. o.

kiszabására irányuló eljárása tartósan megakadályozza-e az ezen a napon csatlakozott tagállam nemzeti versenyhatóságát abban, hogy nemzeti versenyjog értelmében eljárást indítson valamely olyan nemzetközi kartellel szemben, amely egységes és folyamatos jogsértést valósít meg, és alkalmas arra, hogy a csatlakozást megelőző és az azt követő időszakban is kifejtsen hatását az érintett tagállam területén.

70. Ezzel összefüggésben a kérdést előterjesztő bíróság elsősorban az 1/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett 11. cikke (6) bekezdésének és a *ne bis in idem* elvének az értelmezése tekintetében vár felvilágosítást. Ezen túlmenően az 1/2003 rendelet (17) preambulumbekzdésére és a hálózati együttműködésről szóló közlemény 51. pontjára hivatkozik.

71. E második kérdés egyik részét a nemzeti versenyhatóság bíróság kiszabására irányuló eljárás megindítására vonatkozó hatáskörének (a második kérdés a) pontja), másik részét pedig e hatóság nemzeti versenyjog alkalmazására vonatkozó hatáskörének (a második kérdés b) pontja) szentelték. Mivel ezek a szempontok szorosan kapcsolódnak egymáshoz, ezért együtt kívánok velük foglalkozni, két nagy témát érintve egymás után: az európai versenyhatóságok hatáskörének elhatárolását a kartelleljáráások során (lásd a lenti 1. pontot) és a kétszeres büntetés tilalmát (a *ne bis in idem* elve; lásd a lenti 2. pontot).

1. Az európai versenyhatóságok hatáskörének elhatárolása

72. A kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei úgy vélik, hogy a cseh versenyhatóság az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett 11. cikkének (6) bekezdése értelmében véglegesen elvesztette a vita tárgyát képező kartell üldözésére vonatkozó hatáskörét, amikor az Európai Bizottság megindította a bíróság kiszabására irányuló eljárását.

73. Ez nem helytálló. Igaz ugyan, hogy 2004. május 1-jétől eljárási szabályként⁷⁴ minden tagállamban hatályos az 1/2003 rendelet 11. cikkének (6) bekezdése, még az ezen időpontot megelőzően létrejött tényállások tekintetében is.⁷⁵ Teljesen más szabályozási tartalommal bír azonban, mint amit a kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei feltételeznek. Az eljárásban részt vevő kormányok és a Bizottság helyesen hivatkoztak erre.

a) Az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének szabályozási tartalmára vonatkozó általános megfontolások

74. Az 1/2003 rendelet 11. cikkének (6) bekezdése értelmében, ha a Bizottság e rendelet III. fejezete alapján hozott határozat elfogadására irányuló eljárást kezdeményez, a tagállamok versenyhatóságainak megszűnik az a hatásköre, hogy az EK 81. és EK 82. cikket (jelenleg EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikk) alkalmazzák.⁷⁶ A nemzeti hatóságok e hatáskörvesztése automatikusan bekövetkezik,⁷⁷ még hozzá azon a napon, amikor a Bizottság hivatalosan dönt az eljárás kezdeményezéséről.⁷⁸

74 — Lásd a jelen indítvány fenti 42. pontját.

75 — 2004. május 1-je nem csupán a Cseh Köztársaság és kilenc további tagállam Európai Unióhoz történő csatlakozásának időpontja, hanem az a nap is, amikortól a 45. cikk (2) bekezdését kivéve alkalmazni kell az 1/2003 rendeletet.

76 — A III. fejezet szerinti eljáráshoz tartoznak különösen az EK 81. és EK 82. cikk, illetve jelenleg az EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikk megsértésének megállapítására és megszüntetésére irányuló eljárások (az 1/2003 rendelet 7. cikke), amelyek végén bíróság kiszabására is sor kerülhet (az 1/2003 rendelet 23. cikke).

77 — Az 1/2003 rendelet (17) preambulumbekzdésének első mondata.

78 — Az eljárás kezdeményezéséhez a Bizottság hivatalos jogi aktusa szükséges, amelyben kinyilvánítja az 1/2003 rendelet III. fejezete alapján hozott határozat elfogadására irányuló szándékát (ebben az értelemben – a korábbi jogi helyzethez – a 48/72. sz. Brasserie de Haecht ügyben 1973. február 6-án hozott ítélet [EBHT 1973., 77. o.] 16. pontja). A jelen ügyben ez a jogi aktus 2006. április 20-án született meg (lásd a jelen indítvány fenti 19. pontját). A korábbi vizsgálati intézkedések néhány fél álláspontjával ellentétében nem azonosak az eljárás hivatalos megindításával.

75. Amennyiben az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének csak a szövegét vesszük figyelembe, akkor úgy tűnik, hogy a hatáskör elvesztése csupán a nemzeti versenyhatóság uniós kartelljog (EK 81. és EK 82. cikk, illetve EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikk) alkalmazására vonatkozó hatáskörét érinti, nem pedig a nemzeti jog alkalmazására vonatkozó hatáskörét. A Bizottság hálózati együttműködésről szóló közleményének 51. és 53. pontja is értelmezhető ily módon.⁷⁹

76. Mindenesetre valamely uniós jogi rendelkezés értelmezésekor nem csupán annak szövegét kell figyelembe venni, hanem összefüggéseit, és annak a szabályozásnak a céljait is, amelynek részét képezi.⁸⁰ A Bíróság ezenkívül kifejezetten az 1/2003 rendelettel kapcsolatban kimondta, hogy valamely nemzeti versenyhatóság csak akkor alkalmazhatja a saját nemzeti szabályait, ha az uniós jog nem ír elő különös szabályt.⁸¹

77. Figyelembe kell venni itt azt is, hogy az 1/2003 rendelet 11. cikkének (6) bekezdése szoros tartalmi összefüggésben áll e rendelet 3. cikkének (1) bekezdésével. E két rendelkezés együttes elemzéséből az következik, hogy a nemzeti versenyhatóságoknak nem csupán az uniós versenyjogi szabályok alkalmazására nincs hatáskörük, hanem saját nemzeti versenyjoguk egy részének alkalmazására sem,⁸² amint a Bizottság az 1/2003 rendelet III. fejezete alapján hozott határozat elfogadására irányuló eljárást kezdeményez.

78. Részletesebben a következőkről van szó:⁸³ Az 1/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének első mondata szoros kapcsolatot hoz létre az EK 81. cikk (jelenleg EUMSZ 101. cikk) szerinti kartelltilalom és a nemzeti kartelljog megfelelő szabályai között. Amennyiben a nemzeti kartelltilalmat alkalmazzák valamely vállalkozások közötti olyan megállapodásra, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, akkor az 1/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének első mondata értelmében ezzel párhuzamosan alkalmazni kell az EK 81. cikket (EUMSZ 101. cikk) is. Mivel azonban az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének első mondata értelmében a Bizottság eljárásának megindulásától kezdve a nemzeti versenyhatóság nem alkalmazhatja az EK 81. cikket (EUMSZ 101. cikk), végső soron a nemzeti versenyhatóság nem alkalmazhatja többé a nemzeti kartelltilalmat sem.

79. A kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felpereseinek álláspontjával szemben ez mindazonáltal nem jelenti azt, hogy a Bizottság eljárásának megindulásával a nemzeti versenyhatóságok *tartósan és véglegesen* elvesztik a nemzeti versenyjog alkalmazására vonatkozó hatáskörüket. Attól függően, hogy milyen eredménnyel zárul a Bizottság eljárása, végül teret nyerhet a nemzeti versenyjog nemzeti versenyhatóságok általi alkalmazása.⁸⁴

79 — A hálózati együttműködésről szóló közlemény 51. pontja értelmében a nemzeti versenyhatóságnak az EK 81. és 82. cikk alkalmazására irányuló hatásköre szűnik meg, ez pedig azt jelenti, hogy a nemzeti hatóságok már nem járhatnak el *ugyanezen jogalap alapján*. A hálózati együttműködésről szóló közlemény 53. pontja hozzáteszi, hogy a Bizottság eljárásának kezdeményezését követően a nemzeti versenyhatóságok az EK 81. és EK 82. cikk alkalmazására tekintettel már nem indíthatnak saját eljárást.

80 — Lásd ebben az értelemben az állandó ítélkezési gyakorlatot, például a 292/82. sz. Merck-ügyben 1983. november 17-én hozott ítélet (EBHT 1983., 3781. o.) 12. pontját, a C-402/07. és C-432/07. sz., Sturgeon és társai egyesített ügyekben 2009. november 19-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-10923. o.) 41. pontját és a C-162/09. sz. Lassal-ügyben 2010. október 7-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-9217. o.) 49. pontját.

81 — A C-375/09. sz. Tele 2 Polska ügyben 2011. május 3-án hozott ítélet (EBHT 2011., I-3055. o.) 33. pontja.

82 — A nemzeti versenyjog továbbra is alkalmazandó részeit az 1/2003 rendelet 3. cikkének (2) és (3) bekezdése nevezi meg, azt pedig részletesebben magyarázza e rendelet (8) és (9) preambulumbekkezdése.

83 — A következőkben észrevételeimet az EK 81. cikk (EUMSZ 101. cikk) és a megfelelő nemzeti szabályozások között fennálló összefüggésre korlátozom. A jelen ügyvel összefüggésben nincs szükség az EK 82. cikk (EUMSZ 102. cikk) külön vizsgálatára.

84 — Ha például a Bizottság az uniós érdek hiányára hivatkozással visszautasítja valamely harmadik fél panaszát, akkor a nemzeti versenyhatóság foglalkozhat az érintett ügyvel, és alkalmazhatja rá az EK 81., illetve EK 82. cikket (jelenleg EUMSZ 101., illetve EUMSZ 102. cikk), ahogyan adott esetben a nemzeti kartelljogot is, miközben figyelembe kell vennie az 1/2003 rendelet 3. cikkét is.

80. Az Európai Unión belüli verseny védelmét ugyanis egymás mellett álló uniós és nemzeti versenyjogi rendelkezések biztosítják. Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a két jogrend *párhuzamosan alkalmazandó*.⁸⁵ Ezen semmit nem változtatott a versenyjog végrehajtására irányuló európai rendszer 1/2003 rendelet általi modernizálása: eltérően ugyanis a Bizottság által eredetileg javasoltaktól,⁸⁶ az 1/2003 rendelet 3. cikke értelmében továbbra is alkalmazni lehet ugyanarra az esetre mind az uniós (EK 81., illetve EK 82. cikk, jelenleg EUMSZ 101., illetve EUMSZ 102. cikk), mind pedig a nemzeti versenyjogi szabályokat.

81. Alapvetően bizonyosan ugyanazt a célkitűzést követik az európai és a nemzeti szintű versenyjogi szabályok is, méghozzá a mindenkor érintett piacon fennálló verseny védelmét.⁸⁷ Mindazonáltal különböző szempontból ítélik meg a versenykorlátozó gyakorlatokat,⁸⁸ és hatályuk nem fedi egymást.⁸⁹ A Bíróság Walt Wilhelm-ügyben hozott alapvető jelentőségű ítélete, amelyre az utóbbi megállapítások visszavezethetőek, helytállóságából – legalábbis e tekintetben – az elmúlt 40 évben sem veszített semmit.⁹⁰ Nem vitatott ugyan, hogy az azóta eltelt időben nagyot fejlődött az Európai Unió gazdasági integrációja, és a tagállamok közötti kereskedelem akadályainak folyamatos leépítése valódi belső piac létrehozását ösztönözte. Ugyanakkor számos termékkel továbbra is csupán nemzeti vagy regionális piacon kereskednek; e termékek versenyfeltételei országról országra – néha akár régióról régióra – olyan nagymértékben különbözhetnek, hogy aligha indulhatunk ki európai mértékű vagy netán világméretű piacból. Ennek megfelelően nem zárható ki az sem, hogy adott esetben az EK 81., illetve EK 82. cikk (EUMSZ 101., illetve EUMSZ 102. cikk) által lefedett határon átnyúló versenyproblémák mellett a nemzeti vagy regionális sajátosságok olyan további, helyi versenyproblémákat vetnek fel, amelyeket a versenyhatóságok csak a mindenkori nemzeti versenyjog alkalmazásával kezelhetnek.

82. Az 1/2003 rendelet hatálybalépését követően is összhangban van az európai kartelljog céljával és rendszerével az, ha egy üggyel több versenyhatóság foglalkozik, és azok különböző szempontokat vizsgálnak.⁹¹ Az új, decentralizált rendszer révén a nemzeti hatóságok továbbá a korábbinál szorosabban kapcsolódnak a kartelljog végrehajtásához. Ennyiben alapvető különbség áll fenn a kartelljog végrehajtásának az 1/2003 rendelettel modernizált európai rendszere és az európai összefonódás-ellenőrzés ugyanabban az időben hatályba lépett reformja között.⁹²

85 — A 3. lábjegyzetben hivatkozott Walt Wilhelm-ügyben hozott ítélet 3. pontjának utolsó mondata, a C-137/00. sz., Milk Marque és National Farmers' Union ügyben 2003. szeptember 9-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-7975. o.) 61. pontja és a C-295/04-C-298/04. sz., Manfredi és társai egyesített ügyekben 2006. július 13-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-6619. o.) 38. pontja.

86 — A Bizottság eredeti javaslata értelmében az 1/2003 rendelet 3. cikkének szövege a következő lett volna: „Az [EK 81.] cikk szerinti megállapodásokra, vállalkozások társulásainak döntéseire és összehangolt magatartásokra, valamint az [EK 82.] cikk szerinti erőfölénnyel való visszaélése, amelyek hatással lehetnek a tagállamok közötti kereskedelemre, kizárólag az [uniós] versenyjog alkalmazandó, a nemzeti versenyjog kizárása mellett” (COM (2000) 582 végleges javaslat, HL 2000. C 365. E, 284. o.).

87 — Lásd ebben az értelemben az 1/2003 rendelet (9) preambulumbekzdésének első mondatát, amely a „piaci verseny védelméről” szól.

88 — A 3. lábjegyzetben hivatkozott Walt Wilhelm-ügyben hozott ítélet 3. pontja; lásd ezenkívül a 253/78. és 1/79-3/79. sz., Giry és Guerlain és társai egyesített ügyekben 1980. július 10-én hozott ítélet (EBHT 1980., 2327. o.) 15. pontját; a C-67/91. sz., Asociación Española de Banca Privada és társai ügyben 1992. július 16-án hozott ítélet (EBHT 1992., I-4785. o.) 11. pontját; a C-7/97. sz. Bronner-ügyben 1998. november 26-án hozott ítélet (EBHT 1998., I-7791. o.) 19. pontját; a 85. lábjegyzetben hivatkozott Milk Marque és National Farmers' Union ügyben hozott ítélet 61. pontját, valamint a 85. lábjegyzetben hivatkozott Manfredi és társai ügyben hozott ítélet 38. pontját.

89 — A C-505/07. sz., Compañía Española de Comercialización de Aceite ügyben 2009. október 1-jén hozott ítélet (EBHT 2009., I-8963. o.) 52. pontja.

90 — A 85. lábjegyzetben hivatkozott Manfredi és társai ügyben hozott ítélet 38. pontja, amelyben a Bíróság ismételtén megerősítette a Walt Wilhelm-ügyben kialakított ítélkezési gyakorlatát, az 1/2003 rendelet hatálybalépését követően született meg, bár a tényállás a reformot megelőző időből származik. A Walt Wilhelm-ügyben kialakított ítélkezési gyakorlat továbbélésének további megerősítése tűnik ki Geelhoed főtanácsnok C-308/04. P. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2006. január 19-én ismertett indítványának (EBHT 2006., I-5977. o.) 23. lábjegyzetéből; ott mindazonáltal csupán egy lábjegyzetben található, különösen mellékes megjegyzésről van szó, minden közelebbi indokolás nélkül.

91 — A hálózati együttműködésről szóló közlemény 12. és 14. pontja abból indul ki, hogy ugyanazzal az esettel egyidejűleg legfeljebb három nemzeti versenyhatóság foglalkozhat.

92 — Az európai összefonódás-ellenőrzés területén az uniós jog alkalmazása esetében minden esetben háttérbe szorul a nemzeti jog, az uniós jogot pedig kizárólag a Bizottság alkalmazhatja (a kettős kizárólagosság elve); lásd ehhez a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló, 2004. január 20-i 139/2004/EK tanácsi rendelet (EK-összefonódás-ellenőrzési rendelet) (HL L 24., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 3. kötet, 40. o.) 21. cikkének (2) és (3) bekezdését.

83. A versenyjogi szabályoknak az európai belső piacon megvalósuló lehető legegységesebb és leghatékonyabb végrehajtása mint cél⁹³ az 1/2003 rendeletben nem az egyes versenyhatóságok kizárólagos hatáskörének meghatározásával valósul meg, hanem sokkal inkább azért, hogy az Európai Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok egy hálózaton belül (ECN) összehangoltan dolgozzanak együtt.⁹⁴ Az uniós jog elsőbbségét mindeközben az 1/2003 rendelet 3. és 16. cikkének rendelkezései biztosítják.

84. Nem utolsósorban az 1/2003 rendelet 16. cikkének (2) bekezdésére vetett pillantás is mutatja azt, hogy a tagállamok versenyhatóságai még akkor is eljárhatnak, ha a Bizottság már határozatot hozott. Ez az előírás ugyanis nem szünteti meg a nemzeti hatóságok azon hatáskörét, hogy a Bizottság eljárását követően eljárjanak, ám megtiltja számukra, hogy a Bizottság korábbi határozatával ellentétes határozatot hozzanak.⁹⁵

85. Szövege szerint az 1/2003 rendelet 16. cikkének (2) bekezdése csupán az uniós kartelljog nemzeti versenyhatóságok általi alkalmazását veszi figyelembe (azaz az EK 81., illetve EK 82. cikket, jelenleg az EUMSZ 101., illetve EUMSZ 102. cikket). Ugyanezen szabályozásnak azonban akkor kell csak igazán érvényesülnie, amikor a nemzeti versenyhatóságok a nemzeti kartelljogot kívánják alkalmazni. Ha ugyanis a nemzeti versenyhatóság számára a Bizottság határozatát követően lehetséges az uniós jog alkalmazása, akkor a nemzeti jog alkalmazásának még inkább megengedettnek kell lennie, feltéve, hogy figyelemmel van az uniós jog 1/2003 rendelet 3. cikke szerinti elsőbbséget élvező értékelésére.

86. Nem megfelelő az 1/2003 rendelet 16. cikke (2) bekezdése hatályának olyan szűk értelmezése, ahogyan azt a kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei gondolják.⁹⁶

87. Az alapeljárás felperesei azzal érvelnek, hogy az 1/2003 rendelet 16. cikkének (2) bekezdése a nemzeti versenyhatóságok számára olyan kartelltagok üldözését teszi lehetővé, akikről korábban a Bizottság nem rendelkezett a határozatában. Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy a 16. cikk (2) bekezdése csupán általánosságban szabályozza a nemzeti versenyhatóságok „megállapodásokról, döntésekről vagy magatartásokról” szóló határozatai és a Bizottság már létező határozatai között fennálló viszonyt, bármi is legyen a Bizottság határozatainak tárgya, és bárki is legyen a címzettje. Különösen azt tiltja meg a nemzeti versenyhatóságoknak, hogy határozatukban ellentmondásba kerüljenek a Bizottság valamelyik korábbi határozatával. Így tehát az *eltérés tilalmát* ülteti jogszabályi környezetbe, biztosítva ezzel az uniós jog elsőbbségét.

88. Továbbá az 1/2003 rendelet 16. cikkének (2) bekezdésének alkalmazása nem korlátozódik arra az igen ritka esetre, amikor az Európai Bizottság az 1/2003 rendelet 10. cikke értelmében előzetesen megállapítja, hogy az EK 81. vagy EK 82. cikk (jelenleg EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikk) nem alkalmazható.⁹⁷ A kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei álláspontjától eltérően

93 — Az 1/2003 rendelet (8), (17) és (22) preambulumbekzdése; lásd még a C-439/08. sz. VEBIC-ügyben 2010. december 7-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-12471. o.) 19. pontját és a C-360/09. sz. Pfeiderer-ügyben 2011. június 14-én hozott ítélet (EBHT 2011., I-5161. o.) 19. pontját.

94 — Az 1/2003 rendelet (15) preambulumbekzdése, ezenkívül (8) preambulumbekzdésének első mondata és (17) preambulumbekzdése. Lásd továbbá a C-429/07. sz. X-ügyben 2009. június 11-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-4833. o.) 20. és 21. pontját, és a 81. pontban hivatkozott Tele 2 Polska ügyben hozott ítélet 26. pontját, amelyekben ugyancsak kiemelik azt, hogy az 1/2003 rendelet a jóhiszemű együttműködés általános elve keretében a versenyszabályok tagállamokban történő egységes alkalmazása érdekében létrehozta a Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok közötti együttműködési mechanizmust.

95 — Ezáltal az 1/2003 rendelet 16. cikkének (2) bekezdése végső soron csak egy korábban már fennálló ítélkezési gyakorlatot kodifikál; lásd a C-234/89. sz. Delimitis-ügyben 1991. február 28-án hozott ítélet (EBHT 1991., I-935. o.) 47. pontját és a C-418/01. sz. IMS Health ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-5039. o.) 19. pontját.

96 — Valamely rendelkezés értelmezése nem akadályozhatja meg az értelmezett rendelkezés egyértelmű és pontos szövegének hatékony érvényesülését (a C-199/05. sz. Európai Közösség ügyben 2006. október 26-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-10485. o.] 42. pontja és a C-437/04. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben 2007. március 22-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-2513. o.] utolsó, 56. pontja).

97 — Ahogyan azt az 1/2003 rendelet (14) preambulumbekzdése kifejti, az e rendelet 10. cikke szerinti határozatok meghozatala csak „[k]ivételes esetekben, ha a(z) Unió közérdeke ezt megkívánja”, történik.

ugyanis az 1/2003 rendelet 16. cikkének (2) bekezdése – annak nagyon általánosan megfogalmazott szövege és az „Együttműködés” fejezetben betöltött rendszerszintű szerepe alapján – magában foglalja a Bizottság által az 1/2003 rendelet alapján meghozható összes határozatot, vagyis egyáltalán nem korlátozódik egy adott határozatfajta.

89. Az 1/2003 rendelet (18) preambulumbekendését sem lehet oly módon tévesen értelmezni, hogy az uniós jogalkotó meg kívánta fosztani a nemzeti versenyhatóságokat a nemzeti kartelljog alkalmazására vonatkozó hatáskörétől azokban az esetekben, amikor a Bizottság határozatot hozott. Igaz ugyan, hogy ez a (18) preambulumbekendés azt a célt tartalmazza, hogy „minden egyes ügyben egyetlen hatóság járjon el”. Ez azonban nem olyan általános szabály, amely a kartelljog 1/2003 rendelet szerinti végrehajtása európai rendszerének teljes egészére jellemző. Ez a cél sokkal inkább az 1/2003 rendelet egyik teljes mértékben konkrét előírásával függ össze, nevezetesen a 13. cikkel. Ennek értelmében ugyan az ECN keretén belül minden versenyhatóság felfüggesztheti az előtte folyó eljárást, vagy elutasíthatja a panaszt akkor, ha az ECN-hez tartozó másik hatóság foglalkozik az ügyvel. Az érintett hatóságok azonban semmiképpen nem kötelesek így eljárni. Az 1/2003 rendelet 13. cikke és (18) preambulumbekendése sokkal inkább azt a széles körű mérlegelési mozgásteret fejezi ki, amellyel az ECN-en belüli hatóságok rendelkeznek annak érdekében, hogy az ügyek e hálózaton belül legmegfelelőbb módon kerüljenek elosztásra.

90. Végül a hatáskörmegosztással összefüggésben az arányosság elve (EU 5. cikk (4) bekezdése, korábban EK 5. cikk (3) bekezdése) ugyancsak ellentétes az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének olyan értelmezésével, hogy a nemzeti hatóságok tartósan és véglegesen elveszítik a nemzeti kartelljog alkalmazására vonatkozó hatáskörüket, amint a Bizottság eljárást indít. Az arányosság ezen elvének, amelyre az uniós jogalkotó az 1/2003 rendelet preambulumbekendéseiben kifejezetten hivatkozott,⁹⁸ lényeges, sőt alkotmányos jelentősége van a Szerződések rendszerében. Kimondja, hogy az Unió intézkedései sem tartalmilag, sem formailag nem terjedhetnek túl azon, ami a Szerződések célkitűzéseinek eléréséhez szükséges. Az 1/2003 rendelet célja az, hogy decentralizált rendszer segítségével lehetővé tegye az uniós versenyszabályok hatékony végrehajtását,⁹⁹ miközben biztosítja az uniós jog egységes alkalmazását.¹⁰⁰ Ehhez nem szükséges tartósan és véglegesen megfosztani a tagállami versenyhatóságokat nemzeti kartelljoguk alkalmazásának lehetőségétől. Elegendő ezt a hatáskört a Bizottság által kezdeményezett eljárás időtartamára megvonni, majd ezen eljárás befejezését követően a Bizottság határozatának figyelembevételére kötelezni őket.¹⁰¹

91. Már csak az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének szabályozási tartalmával kapcsolatos ezen általános megfontolások is arra engednek következtetni, hogy a nemzeti versenyhatóságok nem veszítik el tartósan és véglegesen a nemzeti versenyjog alkalmazására vonatkozó hatáskörüket akkor, amikor a Bizottság az 1/2003 rendelet III. fejezete alapján hozott határozat elfogadására irányuló eljárást kezdeményez. A nemzeti versenyhatóságok sokkal inkább maguk dönthetnek a Bizottság eljárásának befejezését követően, a kétszeres büntetés tilalma (*ne bis in idem*) elvének határain belül.

b) Az új tagállam Európai Unióhoz való csatlakozását megelőző időszakra vonatkozó kiegészítő megfontolások

92. A jelen ügyben továbbá a cseh versenyhatóság vita tárgyát képező határozata – a kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint – kizárólag a szóban forgó kartell 2004. május 1-jét, azaz a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban kifejtett versenyellenes hatásaival foglalkozik.

98 — Az 1/2003 rendelet (34) preambulumbekendése.

99 — Lásd az 1/2003 rendelet (8) és (34) preambulumbekendését, valamint kiegészítésként annak (1), (5) és (6) preambulumbekendését.

100 — Az 1/2003 rendelet (17) és (22) preambulumbekendése.

101 — Lásd ehhez az 1/2003 rendelet korábban hivatkozott 16. cikkének (2) bekezdését.

93. A fentieknek megfelelően,¹⁰² ebben az időszakban az EK 81. cikket nem lehetett alkalmazni a Cseh Köztársaságban, és azt nem is lehet visszamenőlegesen kiterjeszteni az ebben az időszakban a Cseh Köztársaságban megvalósított folyamatos jogsértés esetleges versenyellenes hatásaira.

94. Ezzel az akkori időszak tekintetében még az 1/2003 rendelet 11. cikke (6) bekezdésének és 3. cikke (1) bekezdésének együttes értelmezése tehát nem akadályozhatja azon nemzeti versenyjogi rendelkezések alkalmazását, amelyek a Cseh Köztársaságban a verseny védelméről szóló cseh törvény 3. cikkében találhatók. A 2004. május 1-jét megelőző hivatkozott időszak vonatkozásában nem kell tartani a Bizottság és a cseh versenyhatóság közötti hatásköri összeütközéstől, és az sem helytálló, hogy el kell kerülni az EK 81. cikk és a nemzeti versenyjog közötti értékelésbeli ellentmondásokat. A nemzeti jog eleve nem kerülhet összeütközésbe olyan uniós jogi előírással, amely nem alkalmazható a szóban forgó időszakban.

95. Még ha a 2004. május 1-jét megelőző időszak vonatkozásában az 1/2003 rendelet által megvalósított új rendszer célkitűzéseinek való megfelelés volt is a szándék, ez egyértelműen a nemzeti versenyjog cseh versenyhatóság általi alkalmazása mellett szól, nem pedig ellene. Annak az alapvető elvárásnak, hogy egyenlő feltételek alakuljanak ki a belső piacon,¹⁰³ és megvalósuljon a „piaci verseny védelme”¹⁰⁴, teljesen ellentmondana az, ha valamely kartelltevékenység a belső piac meghatározott területén meghatározott időszakban nem lenne szankcionálható (amennyiben egyébként teljesülnek a jogállami feltételek, és még nem évült el az ügy). Éppen a nemzeti kartelljog alkalmazása jelentette a jelen ügyben az egyetlen lehetőséget arra, hogy a Cseh Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban szankcionálják a vitatott kartell esetleges versenyellenes hatásait.

c) Közbenső következtetés

96. Mindent egybevetve tehát az 1/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének első mondatával összefüggésben értelmezett 11. cikke (6) bekezdésének első mondatából nem következik a nemzeti versenyjog alkalmazásának tartós és végleges akadálya. Ez mindazonáltal csak bizonyos, a kétszeres büntetés tilalmából (*ne bis in idem*) fakadó korlátozások mellett érvényes. A jelen ügy ezen utolsó jogi problémájának szenteltem a következő fejezetet.

2. A kétszeres büntetés tilalma (*ne bis in idem*)

97. Tisztázásra vár az, hogy a jelen ügghöz hasonló esetben a kétszeres büntetés tilalma (*ne bis in idem*) ellentétes-e a nemzeti versenyjog nemzeti versenyhatóság általi alkalmazása.

98. A kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei úgy vélik, hogy a Bizottság 2007. január 24-i határozata már szankcionálta a vitatott kartellnek a Cseh Köztársaságban annak Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőzően fellépő versenyellenes hatásait. Ezért abból indulnak ki, hogy a cseh versenyhatóság által külön kivetett bírság sérti a *ne bis in idem* elvét.

99. A *ne bis in idem* elve uniós szinten elismert általános elv,¹⁰⁵ és időközben az Alapjogi Charta 50. cikke értelmében uniós alapjoggá vált.

102 — Lásd ehhez az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdéshez kifejtett észrevételeimet (a jelen indítvány 37–68. pontja).

103 — Az 1/2003 rendelet (8) preambulumbekzdésének.

104 — Az 1/2003 rendelet (9) preambulumbekzdésének első mondata (ugyanebben az értelemben a (25) preambulumbekzdés is).

105 — Állandó ítélkezési gyakorlat; lásd a 18/65. és 35/65. sz., Gutmann kontra az Euratom Bizottsága egyesített ügyekben 1966. május 5-én hozott ítéletet (EBHT 1966., 154., 178. o.), a C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P–C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-8375. o.) 59. pontját, valamint a C-289/04. P. sz., Showa Denko kontra Bizottság ügyben 2006. június 29-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-5859. o.) 50. pontját.

100. Uniós szinten való elismerése azt eredményezi, hogy a *ne bis in idem* elvének hatálya túlmutat a tisztán nemzeti jogi eseteken, és határon átnyúló tényállásokra is kiterjed,¹⁰⁶ ez pedig ösztönzi az uniós polgárok szabad mozgását és az európai belső piacon belüli kereskedelem korlátozásmentessé válásának célját.

a) A kétszeres büntetés tilalmának alkalmazása

101. Tulajdonképpen ismeretes, hogy a bírság kiszabására irányuló versenyjogi eljárásokban – tekintettel azok kvázi büntetőjogi jellegére¹⁰⁷ – a *ne bis in idem* elvét¹⁰⁸ tiszteletben kell tartani. A Bizottság mégis kétségbe vonja a *ne bis in idem* elv jelen ügyben való alkalmazhatóságát, legalábbis amennyiben az Alapjogi Charta 50. cikkéről van szó.

i) Tárgyi hatály

102. A Bizottság azzal érvel, hogy az Alapjogi Chartát csak az uniós jog végrehajtása során lehet alkalmazni. Mivel a jelen ügyben a cseh versenyhatóság a vitatott határozatot egyedül a nemzeti jogra alapozta, ezért nem kötötte őt a Charta.

103. Ez a kifogás nem helytálló. Igaz ugyan, hogy az Alapjogi Chartának – annak 51. cikke (1) bekezdése értelmében – „a tagállamok annyiban [címzettjei], amennyiben az Unió jogát hajtják végre”¹⁰⁹. Önmagában az a körülmény azonban, hogy a jelen ügyben anyagi tekintetben a nemzeti versenyjogot kell alkalmazni, még nem jelenti azt, hogy hiányoznak az ügy megoldásához szükséges uniós jogi rendelkezések.

104. A fentieknek megfelelően¹¹⁰ ugyanis a Cseh Köztársaságban annak Európai Unióhoz történő csatlakozása napjától kezdődően alkalmazni kell az 1/2003 rendelet eljárásjogi szabályait – ellentétben annak anyagi jogi előírásaival. Ezek közé tartoznak nem utolsósorban az 1/2003 rendelettel létrehozott Európai Versenyhatóságok hálózatán belüli hatáskörök elhatárolására vonatkozó rendelkezések és elvek.¹¹¹ E rendelkezéseket és elveket az elsődleges uniós joggal – ideértve az uniós alapjogokat is – összhangban kell értelmezni és alkalmazni.

105. A cseh versenyhatóság tehát 2004. május 1-je óta csak akkor folytathat a nemzeti jog értelmében bírság kiszabására irányuló kartelljogi eljárást, ha és amennyiben ennek teret enged az uniós alapjogok fényében értelmezett és alkalmazott 1/2003 rendelet.

106. A cseh versenyhatóság fennmaradó cselekvési mozgásterének vizsgálata során tekintetbe veendő uniós alapelvekhez tartozik különösen az Alapjogi Charta 50. cikkében megfogalmazott *ne bis in idem* elve. A *ne bis in idem* elvének ugyanis nem csupán anyagi jogi, hanem eljárási jogi hatása is van. A vádlott védelme mellett a *ne bis in idem* elve a különböző, adott esetben egyetlen büntetőüggyel vagy

106 — Lásd az Alapjogi Charta 50. cikkéhez tartozó magyarázatot (HL 2007. C 303., 17[31]. o.). A kétszeres büntetés uniós jogban foglalt tilalmának határokon átnyúló eleme különösen egyértelműen került megfogalmazásra az SMVE 54. cikkében (lásd e tekintetben többek között a C-297/07. sz. Bourquain-ügyben 2008. december 11-én hozott ítéletet [EBHT 2008, I-9425. o.]).

107 — A kvázi büntetőjogi jellegéről lásd a fenti 54. lábjegyzetet.

108 — Állandó ítélkezési gyakorlat; lásd a 105. lábjegyzetben hivatkozott LVM-ügyben hozott ítélet 59. pontját, a C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-123. o.) 338–340. pontját, és a 105. lábjegyzetben hivatkozott Showa Denko ügyben hozott ítélet 50. pontját.

109 — Az Alapjogi Charta 51. cikke (1) bekezdésének értelmezéséről lásd különösen Bot főtanácsnok folyamatban lévő, C-108/10. sz. Scattolon-ügyben 2011. április 5-én ismertetett indítványának (EBHT 2011., I-7491. o.) 116–120. pontját.

110 — Lásd a jelen indítvány 42. és 44. pontját.

111 — Az 1/2003 rendelet (15) preambulumbekkezdése.

szabálysértési ügygel foglalkozó hatóságok között felmerülő joghatósági összeütközéseknek (az úgynevezett pozitív joghatósági összeütközéseknek) az elkerülését is szolgálja például.¹¹²

ii) Időbeli hatály

107. A teljesség kedvéért még két rövid megfontolást fűzök a *ne bis in idem* elve *ratione temporis* alkalmazásának kérdéséhez.

108. Egyrészt emlékeztetni kell arra, hogy az Alapjogi Charta 2006-ban és 2007-ben még nem fejtett ki az elsődleges joggal összehasonlítható kógens joghatást.¹¹³ A Charta azonban – itt különösen annak 50. cikke – már akkor is a jog megismerési forrásaként adott felvilágosítást az uniós szinten biztosított alapvető jogokról.¹¹⁴ Az 1/2003 rendelet alkalmazási területe tekintetében ez annál is inkább érvényes, mivel annak preambulumbekzdései kifejezetten hivatkoznak a Chartára.¹¹⁵ Ezért tehát az 1/2003 rendelet keretében 2004. május 1-je óta figyelemmel kell lenni a Chartában szereplő alapjogokra, azaz attól a naptól kezdődően, amikor e rendelet hatályba lépett mind a régi, mind pedig az új tagállamokban.

109. Másrészt el kell ismerni, hogy a cseh versenyhatóság vita tárgyát képező, bírságot kiszabó határozata a Cseh Köztársaság Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakra vonatkozik. Az uniós jog *ne bis in idem* elvének *ratione temporis* alkalmazása során mindazonáltal nem a cselekmény elkövetésének időpontja irányadó, hanem a mindenkorai büntető-, vagy bírság kiszabására irányuló eljárás megindításának időpontja.¹¹⁶ 2006-ban, amikor a cseh versenyhatóság ebben az ügyben megindította a bírság kiszabására irányuló eljárást, a Cseh Köztársaság már az Európai Unió tagállama volt, és így figyelembe kellett vennie a *ne bis in idem* uniós jogelvét.

110. Mindent egybevetve tehát időbeli tekintetben sem áll semmi a *ne bis in idem* uniós jogelv alkalmazásának útjában.

b) A kétszeres büntetés tilalma biztosításának mértéke: Mit jelent az *idem*?

111. Tartalmi szempontból a *ne bis in idem* elve az Alapjogi Charta 50. cikke szerinti változatában azt mondja ki, hogy senki sem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.

112. A versenyjog területén a *ne bis in idem* elve tiltja, hogy a Bizottság valamely vállalkozást olyan versenyellenes magatartásért újból szankcionáljon vagy eljárás alá vonjon, amely miatt a Bizottság egy meg nem támadható korábbi határozatában már szankciót szabott ki vele szemben, vagy amellyel kapcsolatban megállapította felelősségének hiányát.¹¹⁷

112 — Lásd e tekintetben például a Bizottság által 2005. december 23-án bemutatott, a büntetőeljárásokban előforduló joghatósági összeütközésekről és a *ne bis in idem* elvéről szóló zöld könyvet (COM (2005) 696 végleges), különösen a „Háttér” című 1. fejezetben szereplő bevezető megjegyzéseket.

113 — Az Alapjogi Charta csupán a Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jén történt hatálybalépése óta képvisel a Szerződésekkel egyenértékű jogi kötőerőt (az EU 6. cikk (1) bekezdésének első bekezdése).

114 — Lásd többek között a C-432/05. sz. Unibet-ügyben 2007. március 13-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-2271. o.) 37. pontját és a C-540/03. sz., Parlament kontra Tanács ügyben 2006. június 27-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-5769. o.) 38. pontját, továbbá a C-540/03. sz., Parlament kontra Tanács ügyben 2005. szeptember 8-án ismertetett indítványom 108. pontját, valamint a C-550/07. P. sz., Akzo Nobel Chemicals és Akros Chemicals kontra Bizottság és társai ügyben 2010. április 29-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-8301. o.) 36. lábjegyzetét.

115 — Az 1/2003 rendelet (37) preambulumbekzdése.

116 — Ebben az értelemben a C-436/04. sz. Van Esbroeck ügyben 2006. március 9-én hozott ítélet (EBHT 2006, I-2333. o.) 21–24. pontja.

117 — A 105. lábjegyzetben hivatkozott LVM-ügyben hozott ítélet 59. pontja.

113. A jelen ügyben – mint a kartelljogi eljárásokban oly gyakran – az képezi a vita tárgyát, hogy milyen feltételek alapján kell megállapítani azt, hogy az érintett vállalkozásokat *ugyanazon versenyellenes magatartás miatt* szankcionálták vagy vonták ismételt eljárás alá akkor, amikor a cseh versenyhatóság bírságot szabott ki velük szemben. Azt kell tehát tisztázni, hogy mi rejlik az *idem* fogalma mögött.

114. Az Unió bíróságai korábban abból indultak ki a versenyjogi eljárásaik során, hogy a *ne bis in idem* elvének alkalmazása az azonos tényállás, az azonos jogsértő és az azonos védett jogi tárgy hármas feltételrendszerétől függ.¹¹⁸ A *ne bis in idem* elve tiltja ugyanazon személlyel szemben ugyanazon jogellenes magatartás miatt, ugyanazon jogi tárgy védelmében egy alkalomnál többször szankció alkalmazását.¹¹⁹

115. A hivatkozott három feltételből az első kettő – az azonos tényállás és az azonos jogsértő – megvalósulása körében nincs ellentmondás. A harmadik feltétel, azaz a védett jogi tárgy, illetve a védett jogérdek azonosságára irányuló kritérium megvalósulása azonban vita tárgyát képezi. Ez utóbbi feltételhez való visszanyúlás mellett vetette el a Bíróság a kétszeres büntetés tilalmát az Unió és harmadik államok közötti versenyjogi ügyekben.¹²⁰

116. A versenyjogtól eltérő más jogi területeken a Bíróság mindazonáltal nem alkalmazta ezt a harmadik feltételt. Így a közalkalmazotti jog szerinti egyik fegyelmi eljárás során kizárólag a tényleges eseményekből indult ki (azzal kapcsolatban, hogy valamely „más tényállásról” van-e szó).¹²¹ A szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség szabályozási területén (SMVE 54. cikk¹²² és az európai elfogatóparancs¹²³) a Bíróság pedig kifejezetten mellőzendőnek minősítette a védett jogi érdek azonosságának kritériumát.¹²⁴ Egyedüli jelentőséggel bíró szempontként állandó ítélkezési gyakorlata szerint a történeti tényállásnak, azaz az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő konkrét körülmények együttesének az azonosságát tekintette.¹²⁵

117. A *ne bis in idem* elvének jogterületenként ilyen mértékben eltérő értelmezése és alkalmazása elkerülendő az uniós jogrend egységessége érdekében. A *ne bis in idem* elve mint alapjogi szintű alapvető uniós jogi elv fő jelentéséből következően annak tartalma nem különbözhet lényegesen attól függően, hogy melyik jogterület érintett.¹²⁶ Az Alapjogi Charta 50. cikkében rögzített *ne bis in idem* elve által nyújtott garancia terjedelmének meghatározása szempontjából az egész uniós jog minden területén ugyanazon kritériumoknak kell érvényesülniük. Erre helytállóan utalt az EFTA Felügyeleti Hatóság.

118 — A 108. lábjegyzetben hivatkozott Aalborg Portland ügyben hozott ítélet 338. pontja.

119 — A 108. lábjegyzetben hivatkozott Aalborg Portland ügyben hozott ítélet 338. pontja.

120 — A 105. lábjegyzetben hivatkozott Showa Denko ügyben hozott ítélet, különösen 52–56. pontja, a C-308/04. P. sz. SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2006. június 29-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-5977. o.) 28–32. pontja és a C-328/05. P. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2007. május 10-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-3921. o.) 24–30. pontja.

121 — A 105. lábjegyzetben hivatkozott Gutmann kontra az Euratom Bizottsága egyesített ügyekben hozott ítélet 178. pontja.

122 — A Schengeni Megállapodás végrehajtásáról szóló, 1990. június 19-én Schengenenben aláírt egyezmény (SMVE; HL 2000. L 239., 19. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 2. kötet, 9. o.).

123 — Az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló, 2002. június 13-i 2002/584/IB tanácsi kerethatározat (HL L 190., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 6. kötet, 34. o.).

124 — A 116. lábjegyzetben hivatkozott Van Esbroeck ügyben hozott ítélet 32. pontja.

125 — A 116. lábjegyzetben hivatkozott Van Esbroeck ügyben hozott ítélet 27., 32., és 36. pontja; a C-467/04. sz., Gasparini és társai ügyben 2006. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-9199. o.) 54. pontja; a C-150/05. sz. Van Straaten ügyben 2006. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-9327. o.) 41., 47. és 48. pontja; a C-367/05. sz. Kraaijenbrink-ügyben 2007. július 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-6619. o.) 26. és 28. pontja, valamint a C-261/09. sz. Mantello-ügyben 2010. november 16-án hozott ítélet (EBHT 2010., I-11477. o.) 39. pontja.

126 — Ebben az értelemben Sharpston főtanácsnok 125. lábjegyzetben hivatkozott Gasparini és társai ügyben 2006. június 15-én ismertetett indítványának 156. pontja.

118. Nincs ténybeli alapja annak, hogy a *ne bis in idem* elvét versenyjogi ügyekben a többitől eltérő feltételeknek vessük alá. Amennyire ugyanis ez az elv a SMVE 54. cikk keretében az uniós polgároknak az Unió területén, azaz a „szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségben” való szabad mozgását szolgálja,¹²⁷ annyira járul hozzá a versenyjog területén a vállalkozások belső piacon való üzleti tevékenységének javításához és megkönnyítéséhez, végső soron pedig az egész EGT területén azonos versenyfeltételek (ún. „level playing field”) kialakításához.

119. Az *idem* fogalmánál irányadó kritériumok azonosítása során figyelembe kell venni azt, hogy az uniós jogban a kétszeres büntetés tilalma messzemenőleg kapcsolódik az EJEE¹²⁸ egyik alapvető jogához, konkrétan az EJEE 7. jegyzőkönyve 4. cikkének (1) bekezdéséhez, bár ezt a jegyzőkönyvet mai napig nem írta alá az összes uniós tagállam.¹²⁹ Az EJEE-vel való ilyen szoros kapcsolatra nem csupán az Alapjogi Charta 50. cikkéhez készült magyarázatok utalnak, amelyet az Unió és a tagállamok bíróságainak kellően figyelembe kell venni,¹³⁰ hanem Bíróságunk eddigi, a *ne bis in idem* általános uniós jogelvvel kapcsolatban kialakított ítélkezési gyakorlata is.¹³¹

120. Így alkalmazni kell az egységesség követelményét,¹³² amelynek értelmében a Charta olyan jogainak tartalmát és terjedelmét, amelyek megfelelnek az EJEE-ben biztosított jogoknak, azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az EJEE-ben szerepelnek. Másképpen kifejezve, az EJEE 7. jegyzőkönyve 4. cikkének (1) bekezdése az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) értelmezése szerint azt a minimumszintet írja elő, amelyet az uniós jogban a *ne bis in idem* elvének értelmezése és alkalmazása során biztosítani kell.

121. Miután az EJEB ítélkezési gyakorlata sokáig nem volt egységes az *idem* fogalma tekintetében, az EJEB az egyik 2009. évi alapvető jelentőségű ítéletében kimondta, hogy az EJEE 7. jegyzőkönyvének 4. cikke értelmében senki sem vonható másodszor büntetőeljárás alá és nem büntethető másodszor olyan bűncselekményért, amely ugyanarra a tényállásra vagy lényegében azonos tényállásra vezethető vissza.¹³³ Ez azt jelenti, hogy az EJEB egyedül az azonos tényállást tartja döntőnek, és kifejezetten elutasítja a cselekmény jogi minősítését.¹³⁴ Eközben egyébként főként a mi Bíróságunk szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében kialakított ítélkezési gyakorlatához igazodik.¹³⁵ Sőt, az EJEB a mi Bíróságunkéhoz egészen hasonló megfogalmazást alkalmaz annak körülírásakor, hogy mit kell azonos tényálláson érteni. Nincs arra utaló támpont, hogy az EJEB kifejezetten a versenyjog területén kevésbé széleskörűen tartja érvényesítendőnek a *ne bis in idem* elvét.¹³⁶ Ellenkezőleg: igaz, hogy az EJEB idézi az azonos védett jogi tárgy kritériumával foglalkozó, az Aalborg Portland ügyben a Bíróság által hozott ítéletet, azonban nem a *ne bis in idem* elve értelmezésének alapjaként.¹³⁷

127 — A 116. lábjegyzetben hivatkozott Van Esbroeck ügyben hozott ítélet 33–35. pontja; lásd ezenkívül a 125. lábjegyzetben hivatkozott Gasparini és társai ügyben hozott ítélet 27. pontját, a Van Straaten ügyben hozott ítélet 45–47., 57. és 58. pontját, valamint a C-288/05. sz. Kretzinger-ügyben 2007. július 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-6441. o.) 33. pontját.

128 — Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény (EJEE, 1950. november 4-én Rómában írták alá).

129 — Az EJEE 7. jegyzőkönyvét eddig az Európai Unió négy tagállama nem írta alá (Belgium, Németország, Hollandia és az Egyesült Királyság).

130 — Az EU 6. cikk (1) bekezdésének első albekezdése és az Alapjogi Charta 52. cikkének (7) bekezdése.

131 — A 105. lábjegyzetben hivatkozott LVM-ügyben hozott ítélet 59. pontja és a 105. lábjegyzetben hivatkozott Showa Denko ügyben hozott ítélet 50. pontja.

132 — Az EU 6. cikk (1) bekezdésének harmadik albekezdése és az Alapjogi Charta 52. cikke (3) bekezdésének első mondata.

133 — Az EJEB (nagytanács) 2009. február 10-i Zolotukhin kontra Oroszország ítéletének (14939/03. sz. kereset, a *Recueil des arrêts et décisions*ban még nem tették közzé) 82. §-a: „[...] l'article 4 du Protocole n°7 doit être compris comme interdisant de poursuivre ou de juger une personne pour une seconde «infraction» pour autant que celle-ci a pour origine des faits identiques ou des faits qui sont en substance les mêmes”.

134 — A 133. lábjegyzetben hivatkozott Zolotukhin kontra Oroszország ítélet 81. §-a.

135 — Az EJEB különösen a 116. lábjegyzetben hivatkozott Van Esbroeck ügyben hozott ítéletre és a 125. lábjegyzetben hivatkozott Kraaijenbrink-ügyben hozott ítéletre hivatkozik, amelyeket a 133. lábjegyzetben hivatkozott Zolotukhin kontra Oroszország ítéletének 37. és 38. §-ában idéz.

136 — Az EJEB (nagytanács) az EJEE 6. cikkéhez kapcsolódóan a 2006. november 23-i Jussila kontra Finnország ítéletében (73053/01. sz. kereset, *Recueil des arrêts et décisions* 2006-XIV, 43. §) a versenyjogot nem sorolja a klasszikus büntetőjoghoz, és abból indul ki, hogy az EJEE 6. cikkének (1) bekezdéséből fakadó büntetőjogi biztosítékok nem szükségszerűen alkalmazandók teljes terjedelmükben a büntetőjog „kemény magján” kívül. A 133. lábjegyzetben hivatkozott Zolotukhin kontra Oroszország ítéletből mindazonáltal hiányzik az olyan hasonló rész, amely a versenyjog *ne bis in idem* elve tekintetében fennálló különös helyzetére utal.

137 — A 133. lábjegyzetben hivatkozott Zolotukhin kontra Oroszország ítélet 36. §-a a 108. lábjegyzetben hivatkozott Aalborg Portland ügyben hozott ítélet azonos védett jogi tárgyról szóló 338. pontját idézi.

122. Mindezek alapján a kétszeres büntetés uniós jogi tilalma keretében az *idem* fogalmának értelmezése és alkalmazása során továbbra is egyedül az azonos tényállás irányadó (amely kötelező jelleggel magában foglalja az azonos jogsértőt¹³⁸).

123. Az azonos védett jogi tárgy kritériumának megtartása végső soron oda vezetne, hogy szűkülne a kétszeres büntetés uniós jogi tilalmának hatálya, és érvényesítésének mértéke elmaradna az EJEE 7. jegyzőkönyve 4. cikkének (1) bekezdésében előírt minimumszinttől. Ez nem állna összhangban az egységesség követelményével. Ahogyan a továbbiakban bemutatom,¹³⁹ másképpen – az azonos tényállás vizsgálata keretében – is megfelelően figyelembe lehet venni e problémákat azon harmadik országok esetében, amelyeknél a Bíróság mindeddig az azonos védett jogi tárgy feltételével oldotta meg a helyzetet.

124. Ezzel megállapítható, hogy a *ne bis in idem* elve értelmében az *idem* fogalmának meghatározása egyedül a cselekmények azonosságától függ, azaz az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő konkrét cselekmények együttesének fennállásától. Más szóval tehát szükségszerűen ugyanarról a tényállásról vagy lényegében azonos tényállásról kell, hogy legyen szó.

c) A jelen ügyre való alkalmazhatóság: az *idem* hiánya

125. Az *idem* fogalmának imént bemutatott értelmezése alapján a jelen ügyben azt kell megvizsgálni, hogy azonos cselekményre, azaz ugyanarra vagy egy lényegében azonos tényállásra vonatkozik-e a Bizottság határozata¹⁴⁰ és a cseh versenyhatóság határozata.¹⁴¹

i) A tényállás lényeges eleme azon terület és időtartam, ahol, illetve amikor a kartell kihat, illetve kihathat

126. Meggondolandó már akkor megállapítani a cselekmény azonosságát, amikor a versenyhatóságok két határozata ugyanazt a kartellt érinti. Az *idem* fogalmának ilyen kivételesen messzemenő értelmezése kívánatos a kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei szempontjából.

127. Ezzel azonban figyelmen kívül maradnának a versenyjogi jogsértésekre, különösen a kartelltevékenységre általánosan jellemző sajátosságok.

128. A kartelleket éppen azért tiltják és üldözik, mert káros hatással vannak a versenyre, vagy legalábbis alkalmasak a verseny hátrányos befolyásolására. Az EK 81. cikk (1) bekezdésének (az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének) szavaival szólva: a kartellben részt vevő vállalkozásokat azért szankcionálják a versenyhatóságok, mert tevékenységük célja vagy hatása a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása.

129. Nem lehet elvontan megítélni, hogy valamely esetben a cél vagy a hatás a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása volt-e, ezt minden esetben egy meghatározott időszak és egy meghatározott terület tekintetében¹⁴² kell vizsgálni. Az EK 81. cikk (EUMSZ 101. cikk) által szankcionált tevékenység ugyanis nem maga a kartell, hanem annak végrehajtása.¹⁴³ A kartell végrehajtása ugyanis veszélyezteti a verseny szerkezetét, ami végső soron az adott területen adott időszakban érintett fogyasztókat károsíthatja.

138 — Az azonos jogsértő követelményét az EJEB is elismeri a 133. lábjegyzetben hivatkozott Zolotukhin kontra Oroszország ítélet 84. §-ában. Abban „azon konkrét körülmények összességére [hivatkozik], amelyek *ugyanarra az elkövetőre vonatkoznak*, és időben és térben elválaszthatatlanok egymástól” („un ensemble de circonstances factuelles concrètes *impliquant le même contrevenant* et indissociablement liées entre elles dans le temps et l'espace”); kiemelés tőlem.

139 — Lásd a jelen indítvány 125–134. pontját, különösen a 131–133. pontot.

140 — Lásd a jelen indítvány 20. pontját.

141 — Lásd a jelen indítvány 23. és 24. pontját.

142 — A „terület” itt nem a versenyjogi vizsgálat szerint területileg releváns piacot jelenti, hanem azt a területet, ahol a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása célként vagy hatásként megjelenik.

143 — A 7/72. sz., Boehringer Mannheim kontra Bizottság ügyben 1972. december 14-én hozott ítélet (EBHT 1972., 1281. o.) 6. pontja; ugyanebben az értelemben a 89/85., 104/85., 114/85., 116/85., 117/85. és 125/85-129/85. sz., Ahlström Osakeyhtiö és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1988. szeptember 27-én hozott ítélet (EBHT 1988., 5193. o.) 16. pontja.

130. A cselekményhez, amelyre aztán a *ne bis in idem* elvét alkalmazni kell, a kartelltevékenységgel összefüggésben szükségszerűen minden esetben hozzátartozik tehát a kartellmegállapodás által versenyellenes módon érintett (az úgynevezett „hatást kifejtő” versenykorlátozás), illetve célzott (úgynevezett „célzott” versenykorlátozás) időszak és terület. Ennek semmi köze a védett jogi érdekhez vagy a tényállás jogi minősítéséhez; valamely kartell tényleges vagy lehetséges hatása sokkal inkább a tényállás olyan nélkülözhetetlen eleme, amely miatt a versenyhatóság a kartellben részt vevő vállalkozásokat megbünteti, ezt követően viszont másodszor nem büntetheti (*ne bis in idem*).¹⁴⁴

131. A kétszeres büntetés uniós jogi tilalma (a *ne bis in idem* elve) megakadályozza azt, hogy az Európai Gazdasági Térség területén belül ugyanazon terület és időszak tekintetében több versenyhatóság vagy bíróság szankcionálja egy és ugyanazon kartell versenykorlátozó hatásait.¹⁴⁵ A *ne bis in idem* elve azonban semmiképpen nem akadályozza meg azt, hogy az EGT területén belül több versenyhatóság vagy bíróság szankcionálja ugyanazon kartell különböző területen vagy időszakban – megcélzott vagy előidézett – versenykorlátozásait.

132. Azzal végképp nem ellentétes a *ne bis in idem* uniós elve, hogy valamely nemzetközi kartellt egyrészt az EGT területén belüli hatóságok, másrészt pedig mindenkor területükön harmadik államok hatóságai szankcionáljanak.¹⁴⁶ Erre utal az Alapjogi Charta 50. cikkének szövege is, amely az elsőként „az Unióban” megvalósult jogerős felmentésre vagy elítélésre hivatkozik.

133. A *ne bis in idem* elvének célja annak megakadályozása, hogy a vállalkozásokat többször üldözzék, és adott esetben többször büntessék az azok összehangolt magatartásából fakadó – megcélzott vagy előidézett – versenyellenes hatások miatt. Nem vezethet odáig, hogy szankció nélkül maradjanak az ilyen magatartás adott területet adott időszakban érintő versenyellenes hatásai.

134. Mindezek alapján a jelen ügyben is csak akkor alkalmazható a kétszeres büntetés tilalma, ha és amennyiben a Bizottság határozata és a cseh versenyhatóság határozata ugyanazt a területet és ugyanazt az időszakot érinti. Az *idem* fennállásához önmagában nem elegendő az a körülmény, hogy egyetlen, nemzetközi szinten működő („világméretű”) kartellról van szó, amely hosszú időn keresztül folyamatosan fennállt.

ii) A Bizottság határozata és a cseh versenyhatóság határozata a kartell különböző hatásaira vonatkozik

135. Lényegében a tényállás értékelésének kérdéséhez tartozik az, hogy két versenyhatóság határozata ugyanarra vagy lényegében azonos tényállásra, és ezzel ugyanazon cselekményre vonatkozik-e, ez pedig az előzetes döntéshozatali eljárásban nem a Bíróság, hanem a kérdést előterjesztő bíróság feladata.¹⁴⁷

136. A jelen ügyben mindazonáltal figyelemmel kell lenni arra, hogy a szóban forgó határozatok egyike az Európai Bizottság EK 249. cikk negyedik mondata (jelenleg az EUMSZ 288. cikk negyedik mondata) szerinti jogi aktusa, azaz az Unió egyik intézményének aktusa. Az ilyen aktus értelmezése az előzetes döntéshozatali eljárásban a Bíróság részére biztosított eredeti hatáskör része (az EUMSZ 267. cikk első

144 — Ebben az értelemben a C-397/03. P. sz., Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2006. május 18-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-4429. o.) 64. pontjával összefüggésben értelmezett 68. és 69. pontja. Ebben az ítéletben a Bíróság hangsúlyozza, hogy „a tények azonossága nem megállapítható” (69. pont) akkor, amikor a szankciók a kartell különböző „piacokon” (69. pont) vagy „területeken” (66. pont) való végrehajtására, illetve hatásaira vonatkoznak; ebben az esetben ez egyrészt egy harmadik állam területe, másrészt pedig az Európai Közösségek akkori területe volt.

145 — Ebben az értelemben a 105. lábjegyzetben hivatkozott Showa Denko ügyben hozott ítélet 54. pontja.

146 — Lásd ismét a 144. lábjegyzetben hivatkozott Archer Daniels Midland ügyben hozott ítélet 68. és 69. pontját.

147 — Állandó ítélkezési gyakorlat; lásd elsősorban a 36/79. sz. Denkavit Futtermittel ügyben 1979. november 15-én hozott ítélet (EBHT 1979., 3439. o.) 12. pontját; a C-265/04. sz. Bouanich-ügyben 2006. január 19-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-923. o.) 54. pontját; a C-409/06. sz. Winner Wetten ügyben 2010. szeptember 8-án hozott ítélet (EBHT 2010., I-8015. o.) 41. pontját, valamint a C-316/07., C-358/07., C-359/07., C-360/07., C-409/07. és C-410/07. sz., Stoß és társai egyesített ügyekben 2010. szeptember 8-án hozott ítélet (EBHT 2010., I-8069. o.) 62. pontját.

bekezdésének b) pontja). A Bíróság a kérdést előterjesztő bíróság részére így felvilágosítást adhat a Bizottság 2007. január 24-i, bíróság kiszabását elrendelő határozatának hatályáról. A Bíróságnak így kell eljárnia azon feladata körében, hogy a kérdést előterjesztő bíróságnak minden hasznos választ megadjon, amely lehetővé teszi számára az alapügy eldöntését.¹⁴⁸

137. Sajnálatos módon a 2007. január 24-i határozat sem rendelkező részében, sem preambulumban nem tisztázza kifejezetten azt, hogy a kiszabott bíróságok a Cseh Köztársaság területén, annak az Európai Unióhoz történő csatlakozását, azaz 2004. május 1-jét megelőző időszakban megvalósult esetleges – célzott vagy előidézett – versenykorlátozásokat szankcionálják-e.¹⁴⁹ Így értelmezés útján kell kideríteni annak a területnek a pontos kiterjedését, amelyre a Bizottság határozata és az abban kiszabott bíróságok vonatkoznak.

138. A kérdést előterjesztő bíróság és az alapeljárás felperesei úgy vélik, hogy a Bizottság határozat tárgya magában foglalja a Cseh Köztársaság területét mind a 2004. május 1-jét megelőző, mind az azt követő időszak tekintetében. Véleményük szerint ezt tanúsítja, hogy a Bizottság világméretű kartellról beszél, és a Cseh Köztársaság területét nem zárta ki kifejezetten a határozat hatálya alól.

139. A Bizottság határozatát mindazonáltal másképpen is lehet értelmezni. Emellett szól először is, hogy indokolása sehol nem utal arra, hogy a határozat ténylegesen a kartellnek a Cseh Köztársaság területén az Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban fellépő esetleges versenykorlátozó hatásaira vonatkozik. Ellenkezőleg, a Bizottság több helyen kifejezetten a kartell Európai Közösségen és az EGT területén belül kifejtett hatásaira hivatkozik,¹⁵⁰ miközben ráadásul helyenként kifejezetten a Közösség „akkori tagállamaira” és az EGT-Megállapodás „akkori szerződő feleire” utal.¹⁵¹

140. Amikor a Bizottság határozata világméretű kartellt említ, ez a kartell működési módjának magyarázataként értelmezhető, és nem szól szükségszerűen arról, hogy a Bizottság a kartellnek végső soron milyen versenyellenes hatásait szankcionálja a kiszabott bíróságokkal. Amennyiben a Bizottság ezen túlmenően a kartelltagok világméretű forgalmára hivatkozik,¹⁵² ez csupán az érdekelt vállalkozások viszonylagos méretének – a gázszigetelt kapcsolóberendezések EGT-beli piacán történő lényeges károkozásra való tényleges képességük figyelembevétele érdekében történő – összehasonlítására szolgált.¹⁵³

141. A bíróság kiszámítása során is megmutatkozik az, hogy a Bizottság a határozatával még nem fedte le a 2004. május 1-jével csatlakozott tagállamokat. A bíróság kiszámításának alapja ugyanis a kartelltagok 2003-ban, azaz az Európai Unió keleti bővítését megelőző évben az EGT-ben elért forgalma volt.¹⁵⁴

142. További fontos érv szól a Bizottság határozatának olyan értelmezése mellett, hogy az csak a kartellnek az EGT területén belüli versenyellenes hatásaival foglalkozott: az Unió intézményei jogi aktusainak hatálya nem terjedhet túl jogi alapjuk hatályán.¹⁵⁵ Ahogyan már említettem, a Cseh Köztársaság területén annak Európai Unióhoz történt csatlakozását megelőzően nem lehetett

148 — Állandó ítélkezési gyakorlat; lásd a C-49/07. sz. MOTOE-ügyben 2008. július 1-jén hozott ítélet (EBHT 2008., I-4863. o.) 30. pontját, a C-279/06. sz. CEPESA-ügyben 2008. szeptember 11-én hozott ítélet (EBHT 2008., I-6681. o.) 31. pontját és a C-358/08. sz. Aventis Pasteur ügyben 2009. december 2-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-11305. o.) 50. pontját.

149 — Így például a Bizottság határozatának (478) preambulumbekzdése arról szól, hogy a jogsértés „legalább az EGT teljes területére” kiterjedt („the infringement covered at least the whole territory of the EEA”).

150 — Lásd például a Bizottság határozatának (2), (218), (248) és (300) preambulumbekzdését; lásd ezenkívül a Bizottság határozatának 1. pontját, amely az EGT-ben megvalósult megállapodásokban és összehangolt magatartásokban való részvételt határozza meg jogsértésként.

151 — A Bizottság határozatának (218) preambulumbekzdése; ugyanebben az értelemben a (312) és a (322) preambulumbekzdés.

152 — Lásd különösen a Bizottság határozatának (478), (481) és (482) preambulumbekzdését.

153 — A 144. lábjegyzetben hivatkozott Archer Daniels Midland ügyben hozott ítélet 73. és 74. pontja.

154 — A Bizottság határozatának (478) preambulumbekzdése.

155 — Ebben az értelemben a C-65/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben 2006. március 9-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-2239. o.) 27. pontja.

alkalmazni az EK 81. cikket, és a Bizottság ezen a területen 2004. május 1-jét megelőzően nem rendelkezett hatáskörrel.¹⁵⁶ A Bizottság túllépte volna hatáskörét azzal, ha maga is olyan határozatot hoz, amelyben a 2004. május 1-jét megelőző időszak és a Cseh Köztársaság területe tekintetében szab ki bírságot vállalkozásokkal szemben.

143. Az állandó ítélkezési gyakorlatnak megfelelően valamely uniós jogi aktust – amennyire lehetséges – általános elvként úgy kell értelmezni, hogy ne váljék kérdésessé annak érvényessége.¹⁵⁷ Ha a másodlagos uniós jog valamely aktusának szövege többféleképpen értelmezhető, azt az értelmezést kell előnyben részesíteni, amelynek alapján az adott rendelkezés összeegyeztethető a Szerződésekkel, szemben azzal, amely a Szerződésekkel való összeegyeztethetlenség megállapításához vezetne.¹⁵⁸

144. Ezen alapelvek alkalmazása mellett úgy kell tehát értelmezni a Bizottság 2007. január 24-i határozatát, hogy az abban kiszabott bírságok nem szankcionálják a Cseh Köztársaság területén az annak Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőzően felmerült versenykorlátozásokat.

145. Megállapítható tehát, hogy a Bizottság határozata nem terjed ki a kartellnek a Cseh Köztársaság területén a 2004. május 1-jét megelőző időszakban megvalósult esetleges – céljukat vagy hatásukat tekintve – versenyellenes következményeire, a cseh versenyhatóság határozata azonban – a kérdést előterjesztő bíróság által nyújtott információk szerint – kizárólag e terület és ezen időszak tekintetében szabott ki bírságokat. Mindezek következtében igaz ugyan, hogy mindkét határozatnak az ugyanazon nemzetközi kartell általi jogsértés a tárgya, egyebekben azonban eltérő tényálláson alapulnak.¹⁵⁹

146. Mindent egybevetve tehát a Bizottság határozata és a cseh versenyhatóság határozata nem ugyanazon tényállásra vonatkozik, így a cseh versenyhatóság a határozatával nem sértette meg a kétszeres büntetés tilalmát (a *ne bis in idem* elvét).

3. Közbenső következtetés

147. Összefoglalásképpen megállapítható, hogy az uniós jogi *ne bis in idem* elve nem képezi akadályát annak, hogy az érintett tagállam nemzeti versenyhatósága valamely kartellben részt vevő vállalkozásokkal szemben bírságokat szabjon ki a kartellnek az e tagállam területén az Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban kifejtett versenyellenes hatásai miatt, amennyiben a hivatkozott nemzeti versenyhatóság határozathozatalát megelőzően elfogadott bizottsági határozatban e kartelltagokkal szemben korábban kiszabott bírságok nem e hatások szankcionálására vonatkoznak.

VI – Véggkövetkeztetések

148. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javasolom a Bíróságnak, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket a következőképpen válaszolja meg:

- 1) A 2004. május 1-jével az Európai Unióhoz csatlakozott tagállamban az EK 81. cikk és az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdése nem alkalmazható a csatlakozást megelőző időszakokra még

156 — Lásd ezzel kapcsolatban az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdéshez fűzött megfontolásaimat (a jelen indítvány 37–68. pontja); ugyanebben az értelemben a Bíróság T-456/05. és T-457/05. sz., Gütermann kontra Bizottság egyesített ügyekben 2010. április 28-án hozott ítéletének (EBHT 2010., II-1443. o.) 40. pontját.

157 — A 80. lábjegyzetben hivatkozott Sturgeon és társai ügyben hozott ítélet 47. pontja; ugyanebben az értelemben a C-403/99. sz., Olaszország kontra Bizottság ügyben 2001. október 4-én hozott ítélet (EBHT 2001., I-6883. o.) 37. pontja.

158 — A 218/82. sz., Bizottság kontra Tanács ügyben 1983. december 13-án hozott ítélet (EBHT 1983., 4063. o.) 15. pontja, a C-135/93. sz., Spanyolország kontra Bizottság ügyben 1995. június 29-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-1651. o.) 37. pontja és a C-305/05. sz., Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai ügyben 2007. június 26-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-5305. o.) 28. pontja.

159 — Amennyiben kiderül, hogy a cseh versenyhatóság a 2004. május 1-jét követő időszak tekintetében is kiszabott bírságokat, akkor *csupán ennyiben* – tehát a kartellnek a Cseh Köztársaságban az annak az Európai Unióhoz történő csatlakozását követően kifejtett versenyellenes hatásai tekintetében – beszélhetünk *idem*ről.

olyan nemzetközi kartell üldözése esetén sem, amely egységes és folyamatos jogsértést valósított meg, és alkalmas volt arra, hogy mind a csatlakozás időpontját megelőzően, mind pedig azt követően kifejtse hatását az érintett tagállam területén.

- 2) Ha az Európai Bizottság ilyen kartellel szemben eljárást indít az 1/2003 rendelet III. fejezete alapján, az érintett tagállam nemzeti versenyhatóságának nem szűnik meg az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett 11. cikkének (6) bekezdése szerinti azon hatásköre, hogy a kartellnek e tagállam területén az annak az Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban fellépő versenyellenes hatásait a nemzeti versenyjog alapján szankcionálja.
- 3) Az uniós jogi *ne bis in idem* elve nem képezi akadályát annak, hogy az érintett tagállam nemzeti versenyhatósága valamely kartellben részt vevő vállalkozásokkal szemben bírságokat szabjon ki a kartellnek az e tagállam területén az Európai Unióhoz történő csatlakozását megelőző időszakban kifejtett versenyellenes hatásai miatt, amennyiben a hivatkozott nemzeti versenyhatóság határozathozatalát megelőzően elfogadott bizottsági határozatban e kartelltagokkal szemben korábban kiszabott bírságok nem e hatások szankcionálására vonatkoznak.